

samk

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

ROOSA-MARIA RANTANIITTY

Pien- ja mikroyritysten rahoitusris- kien tunnistaminen tilintarkastus- prosessissa

LIIKETALouden TUTKINTO-OHJELMA
2023

Tekijä(t) Rantaniitty, Roosa-Maria	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Tammikuu 2023
	Sivumäärä 47	Julkaisun kieli Suomi
Julkaisun nimi Pien – ja mikroyritysten rahoitusriskien tunnistaminen tilintarkastusprosessissa		
Tutkinto-ohjelma Liiketalouden koulutusohjelma		
Tiivistelmä <p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on ollut tutkia, millaisia rahoitusriskejä tilintarkastaja tunnistaa pien- ja mikroyrityksistä tilintarkastusprosessin aikana. Työssä perehdyttiin rahoitusriskien tunnistamiseen, arviointiin ja hallintaan. Lisäksi tilintarkastusprosessiin. Työn toimeksiantajana toimii BDO Oy, joka on Suomen viidenneksi suurin tilintarkastus- ja asiantuntijapalveluita tuottava yritys. Tutkimuksen aihe valikoitui toimeksiantajan tarpeen mukaan. Tutkimuksen tuloksista laadittiin yhteenveto Power Point -esitykseksi, jota toimeksiantaja tulee hyödyntämään koulutusmateriaalina.</p> <p>Työ toteutettiin kvalitatiivista tutkimusmenetelmää käyttäen ja tutkimuksen analyysitapana käytettiin selittävää tapaustutkimusta, jonka avulla on tarkoitus selittää lukijalle tutkittavaa ilmiötä. Tutkimuksen aineisto kerättiin sähköpostihaastatteluna ja haastattelut olivat Porissa sijaitsevan BDO Oy:n tilintarkastajia. Haastattelu koostui neljästä kysymyksestä, jolla kartoitettiin tunnistettujen rahoitusriskien luonnetta, merkitystä ja vaikutusta yrityksen jatkuvuudelle. Lisäksi haastateltavilta pyydettiin konkreettisia esimerkkejä tunnistetuista rahoitusriskeistä.</p> <p>Tutkimustulosten perusteella rahoitusriskeistä maksuvalmius- ja luottoriskien todettiin olevan yleisempiä, sekä useinmiten tunnistettavissa olevia riskejä. Maksuvalmius- ja luottoriskit näkyvät tilinpäätöksissä muun muassa riittämättömänä omana pääomana, erääntyneinä myyntisaatavina sekä korkeana velkaantumisasasteena.</p>		
Avainsanat Riskit, riskienarviointi, tunnistaminen, rahoitusriski, tilintarkastus, tilintarkastajat, pienyritykset, mikroyritykset		

Author(s) Rantaniitty, Roosa-Maria	Type of Publication Bachelor's thesis	Date January 2023
	Number of pages 47	Language of publication: Finnish
Title of publication Identifying the financial risks of small and micro-enterprises in the audit process		
Degree programme Degree Program in Business Administration		
Abstract <p>The main purpose of this thesis has been study what kind of financial risks the auditor identifies in small and micro-enterprises during in the audit process. In thesis familiarized itself with the theory of identifying, evaluating, and managing the financial risks. And then also familiarized itself with audit process. The client of this thesis was BDO Oy, which is Finland's fifth largest company producing audit and expert services. The topic of this thesis selected according to the needs of the client. The results of the research have been drawn up to the Power Point presentation, which the client will use as a training purpose.</p> <p>The thesis carried out using a qualitative research method and descriptive case study was used as the method of analysis. The material of this study was collected by the e-mail interview and the interviewees were auditors from office of the BDO's which located in Pori. The interview consists of four questions. The questions of the study were deal with the nature of financial risks and its meaning and effects on the company's going concern. The interviewees also gave some examples of the financial risks and how they appear in the financial statements.</p> <p>On the grounds of research results ended up with the outcome that liquidity risks and credit risks are most common of the financial risks. They are risks that are most often identified from small and micro-enterprises financial statements. Liquidity risks and credit risks appear in the financial statements among other things as insufficient equity, overdue sales receivables, and high debt-equity ratios.</p>		
Keywords Risks, risk assessment, recognition, financial risks, audit of the accounts, auditors, small enterprises, microenterprises		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TUTKIMUSONGELMAN JA TUTKIMUSMENETELMIEN ESITTELY.....	6
2.1 Toimeksiantajan esittely.....	6
2.2 Opinnäytetyön tavoite	6
2.3 Opinnäytetyön tutkimus- ja aineistonkeruumenetelmät.....	8
3 PIEN- JA MIKROYRITYSTEN RAHOITUSRISKIEN TUNNISTAMINEN TILINTARKASTUSPROSESSISSA	10
3.1 Pien- ja mikroyritykset.....	10
3.2 Pien- ja mikroyrityksien riskit ja riskienhallintamenetelmät	12
3.3 Pien- ja mikroyrityksien rahoitusriskit.....	19
3.3.1 Maksuvalmiusriskit tilinpäätöksessä	20
3.3.2 Luottoriskit tilinpäätöksessä	22
3.3.3 Markkinariskit tilinpäätöksessä	23
3.4 Tilintarkastusprosessi pien- ja mikroyrityksissä	25
3.5 Rahoitusriskien tunnistaminen tilintarkastusprosessissa.....	28
4 TUTKIMUSTULOKSET	34
4.1 Haastattelun toteutus	34
4.2 Pien – ja mikroyrityksien rahoitusriskien tunnistaminen.....	35
4.3 Tunnistettujen rahoitusriskien luonne	37
4.4 Rahoitusriskien merkitys pien- ja mikroyrityksissä.....	38
4.5 Rahoitusriskien yleisyys tilintarkastuksessa	39
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	40
6 POHDINTA	45

LÄHTEET

LIITTEET

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö on tutkimus yritystoimintaan liittyvistä rahoitusriskeistä, joita tilintarkastajan tulee työssään tunnistaa pien- ja mikroyritysten tilintarkastajana. Yritystoimintaan liittyy paljon riskejä, jotka saattavat haitata yrityksen toimintaa ja vaikeuttaa sen jatkumista tulevaisuudessa. Tässä työssä käydään läpi sitä, millaisia rahoitusriskejä pien- ja mikroyritysten toimintaan liittyy, ja miten ne ilmenevät käytännössä tilintarkastusprosessissa. Rahoitusriskit vaikuttavat oleellisesti yrityksen talouteen ja sen vuoksi niillä on vaikutusta myös yrityksen tilinpäätökseen. Tilintarkastajalla on velvollisuus tunnistaa tilinpäätökseen olennaisesti vaikuttavat riskit ja arvioida niiden vaikutusta yrityksen toiminnalle tulevaisuudessa. Työssä perehdytään ensin aiheeseen liittyvään teoriaan: käydään läpi rahoitusriskejä ja riskienhallintaa pien- ja mikroyrityksissä, tilintarkastusprosessia yleisesti, sekä riskien tunnistamista osana tilintarkastusta. Tämän jälkeen analysoidaan pien- ja mikroyritysten tilintarkastusta hoitaville tilintarkastajille toteutetun haastattelun avulla sitä, miten käytännössä rahoitusriskejä tunnistetaan pien- ja mikroyritysten tilintarkastuksessa. Työn toimeksiantajana ja tilintarkastusnäkökulmaa työhön tuovana osapuolena toimii BDO Oy. BDO on Suomen suurimpia tilintarkastus- ja asiantuntijapalveluita tuottavia yrityksiä.

Opinnäytetyö on toteutettu laadullista tutkimusmenetelmää käyttäen ja tutkimusaineisto on kerätty haastattelun avulla. Haastattelu on toteutettu sähköpostihaastatteluna. Lisäksi opinnäytetyön aineistoa on analysoitu tapaustutkimuksen menetelmin. Tarkemmin määriteltynä selittävän tapaustutkimuksen menetelmällä, jossa tarkoituksena on avata ja selittää lukijalle tutkittavaa ilmiötä. Työn tavoitteena on ollut tuottaa toimeksiantajaa hyödyttävää materiaalia. Sellaista, jota toimeksiantaja voi hyödyntää koulutuskäytössä tulevaisuudessa. Tutkimustuloksista laadittiin yhteenveto Power Point -esitykseksi, josta tilintarkastajat saavat käsityksen pien- ja mikroyrityksien toimintaan vaikuttavista rahoitusriskeistä, mitä ne ovat ja miten niitä voidaan tunnistaa. Työ kuuluu rahoituksen ja sijoittamisen tutkinto-ohjelmaan.

2 TUTKIMUSONGELMAN JA TUTKIMUSMENETELMIEN ESITTELY

2.1 Toimeksiantajan esittely

Toimeksiantajana tässä opinnäytetyössä toimi Porissa sijaitseva BDO Oy, jolla on toimipisteitä ympäri Suomen, sekä kansainvälisesti. BDO Oy on Suomen viidenneksi suurin tilintarkastus- ja asiantuntijapalveluita tuottava yritys. (BDO Suomi www-sivut 2022.) BDO valikoitui työn toimeksiantajaksi siten, että yritys vieraili riskienhallinnan luennolla ja inspiroi kirjoittajaa opiskelemaan lisää aiheesta, joten oli selvää kysyä heidän halukkuuttaan opinnäytetyön toimeksiantajaksi.

Suomessa toimiva BDO on osa kansainvälistä BDO International Ltd -organisaatiota, joka toimii 167 maassa. Suomi on muiden maiden ohella BDO International Ltd:n jäsenyritys, joista jokainen on muista erillinen, oma itsenäinen juridinen yhtiönsä. BDO on yhteinen nimi sekä jäsenyrityksille, että kansainväliselle organisaatiolle. Jäsenyritykset yhdessä muodostavat kansainvälisesti viidenneksi suurimman asiantuntijapalveluita tuottavan organisaation, jonka yhteenlaskettu liikevaihto tilikaudella 2020–2021 oli 9,8 miljardia euroa. (BDO Oy avoimuusraportti 2021.)

BDO Oy:n palveluihin kuuluu muun muassa tilintarkastuspalvelut, veroneuvonta, neuvonantopalvelut ja taloushallinnonpalvelut. Lisäksi he avustavat yrityksiä markkinoinnin, myynnin ja viestinnän parissa, sekä tarjoavat henkilöstön, hallinnon ja riskienhallinnan palveluita. (BDO Suomi www-sivut 2022.) Työ toteutettiin BDO:n Porin toimipisteelle, jonka tilintarkastajia haastateltiin opinnäytetyön aiheeseen liittyen.

2.2 Opinnäytetyön tavoite

Toimeksiantajan tarpeen mukaan opinnäytetyön aihe liittyy riskien tunnistamiseen pien- ja mikroyritysten tilinpäätöksistä. Yritystoiminta pitää sisällään monenlaisia riskejä, joten ei ole hyödyllistä keskittyä tässä työssä niihin jokaiseen. Aihetta on siis rajattu koskemaan rahoitusriskejä, jotka ovat oleellisia yrityksen jatkuvuuden ja kannattavuuden arvioinnin kannalta. Tilintarkastuksessa tilintarkastajan yksi

tärkeimmistä tehtävistä on tunnistaa ja arvioida tarkistettavan yrityksen riskejä osana tilintarkastusprosessia (ISA 315 2020, 1125).

Rahoitusriskien lähempi tarkastelu on myös kirjoittajalle itselleen luontainen valinta, sillä hänellä on opinnoissaan pääaineena ollut rahoitus ja sijoittaminen. Aiheen rajaamiseen vaikutti myös kansainvälisen tilintarkastusalan standardin määrittelemät ohjeet tilintarkastajille. Tilintarkastusalan standardissa on ohjeistettu muun muassa siitä, että asiakasyrityksen riskien arviointi ja niiden tunnistaminen on olennainen osa tilintarkastusprosessia. Muodostaessaan käsitystä yrityksen tilanteesta tulee tilintarkastajan arvioida mahdollisia rahoitusriskejä, jotka voivat liittyä esimerkiksi velkarakenteeseen ja rahoituksen epävarmuuteen (ISA 315 2020, 313).

Opinnäytetyön tavoitteena on ollut tutkia, millaisia rahoitusriskejä tilintarkastaja tunnistaa tehdessään pien- ja mikroyritysten tilintarkastusta. Työssä hyödynnetään paljon tilintarkastusalan standardia ISA 315 ”*olennaisen virheellisyyden riskien tunnistaminen ja arvioiminen yhteisöstä ja sen toimintaympäristöstä muodostetun käsityksen avulla.*” Yritystoiminnan riskit, erityisesti rahoitusriskit vaikeuttavat yrityksen toiminnan jatkuvuutta tulevaisuudessa, ja saattavat estää toiminnan kokonaan. On erityisen tärkeää tilintarkastajana osata tunnistaa tarkistettavan yrityksen rahoitusriskejä, sekä arvioida niiden vaikutuksia yritystoiminnalle. (ISA 315 2020, 304.)

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on ollut toteuttaa laadullinen tutkimus, jossa tutkitaan pien- ja mikroyritysten tilinpäätöksistä tunnistettavia rahoitusriskejä, niiden luonnetta, merkitystä ja sitä, miten niitä voidaan tunnistaa tilintarkastusprosessissa. Tutkimus on haluttu toteuttaa käytännönläheisesti, jolloin sen tulokset ovat helposti hyödynnettävissä toimeksiantajayrityksessä. Aihetta on tutkittu tilintarkastusprosessin ja tilintarkastajan itsensä näkökulmasta. Tilintarkastajan näkökulmaa työhön on saatu haastatteleamalla toimeksiantajayrityksen Porin toimipisteen tilintarkastajia. Haastattelun avulla selvitettiin, millaisia rahoitusriskejä yleensä tunnistetaan ja, miten ne näkyvät pien- ja mikroyritysten tilinpäätöksissä.

Tätä opinnäytetyötä varten toteutetun tutkimuksen tuloksia hyödynnetään toimeksiantajan käytössä. Käytännöntasolla tutkimuksen tuloksista hyötty toimeksiantajayrityksen tilintarkastajat. Toimeksiantajalle laadittiin esitys Power Pointilla, jossa on

koottuna tietoa tämän opinnäytetyön teoriaosuuden, sekä tehdyn tutkimushaastattelun pohjalta pien- ja mikroyritysten rahoitusriskeistä, ja siitä miten niitä voidaan tunnistaa. Toimeksiantaja hyödyntää laadittua esitystä sisäisesti yrityksen toiminnoissa, muun muassa koulutusmateriaalina ja yleisenä ohjeistuksena pien- ja mikroyrityksistä tunnistettavissa olevista rahoitusriskeistä. Kyseinen esitys löytyy liitteestä 2 työn loppuosasta.

2.3 Opinnäytetyön tutkimus- ja aineistonkeruumenetelmät

Opinnäytetyö on toteutettu kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää käyttäen. Laadullisen tutkimusmenetelmän avulla hankitaan sellaista tietoa tutkittavasta kohteesta, mikä auttaa ymmärtämään sen ympärillä olevia merkityksiä. Laadullisessa tutkimuksessa on tavoitteena ymmärtää, kehittää tai uudistaa tutkittavaa kohdetta, joka yleensä on ihmisen toiminnan tutkimista tietyssä ympäristössä. Sen päämääränä on ymmärtää tutkimusympäristössä vaikuttavien kokemuksia, käsityksiä ja arvoja. Laadullisen tutkimuksen tuloksiin vaikuttavat myös tutkijan omat ajatukset, arvot ja uskomukset. (Vilkkä 2021.)

Laadullinen tutkimus vastaa kysymyksiin mitä ja miten. Laadullista menetelmää käytettäessä on tärkeää määritellä myös: ”mitä merkityksiä tutkimuksessa tutkitaan?” Onko tutkimus kokemuksia vai käsityksiä selittävää tutkimusta. Kokemus jostakin on aina tutkittavan itse antama merkitys jollekin kokemalleen asialle, kun taas käsitys muodostuu yleensä ryhmässä tai yhteisössä vallitsevien ajatusten pohjalta (Vilkkä 2021). On siis tärkeää tiedostaa näiden ero tulkittaessa tutkimustuloksia. Laadullisen tutkimuksen aineisto kerätään esimerkiksi haastattelulla. Tutkimusote laadullisessa tutkimuksessa on sellainen, jossa ensin perehdytään käytännön ilmiöihin ja sen havainnointiin, ja niitä sovelletaan yleisellä tasolla tutkittavaan ilmiöön. Tutkimuksessa voidaan käyttää erilaisia lähestymistapoja eli aineistonkeruumenetelmiä riippuen siitä, mikä sopii tutkimukselle parhaiten. Tällaisia menetelmiä ovat muun muassa kuvaileva tutkimusmenetelmä, tapaustutkimus ja toimintatutkimus. (Pitkäranta 2014, 27, 33–35.)

Tässä työssä käsiteltävään aiheeseen parhaiten sopii laadullinen tutkimusote. Sillä tarkoituksena on tutkia, selittää ja ymmärtää tilintarkastusympäristössä toimivien tilintarkastajien kokemuksia pien- ja mikroyritysten toimintaan liittyvistä rahoitusriskeistä, ja miten tilintarkastaja voi niitä tunnistaa pien- ja mikroyritysten tilintarkastusta tehdessä. Tutkimustuloksia analysoidaan tapaustutkimuksen menetelmin. Tarkemmin määriteltynä tutkimuksessa käytetään selittävää tapaustutkimusta.

Selittävä tapaustutkimus pyrkii selittämään sitä, miksi jokin tapaus on juuri sellainen kuin on. Selittävässä tapaustutkimuksessa tarkastellaan yhtä tai useampaa tapausta, joita koetetaan selittää, analysoida ja ratkaista tutkimuksen avulla. Tapaus on yleensä jokin rajattu toiminto, kuten esimerkiksi yksilö, ryhmä tai ohjelma. Tapaus voi olla myös jokin ilmiö. On tärkeää pohtia minkä kokoista ilmiötä tai esimerkiksi ryhmää käsitellään tapauksena, ettei tapaus ole liian laaja. Tapaus esiintyy yleensä jonkin ympäristön eli kontekstin keskellä. Esimerkiksi kokonainen yritys voi toimia tapauksen kontekstina, mutta itse tapaus on yrityksessä toimiva osasto (Eriksson & Koistinen 2014, 4,13).

Tutkimuskohteena eli tapauksena tälle tutkimukselle on BDO:n Porin toimiston tilintarkastajien kokemukset rahoitusriskien tunnistamisesta. Tapauksen kontekstina toimii tilintarkastusympäristö, jossa tutkittava tapaus ilmenee. Tapaustutkimus soveltuu tähän tutkimukseen siksi, että tutkimuksen tavoitteena on saada monipuolinen ja perusteellinen ymmärrys rahoitusriskien tunnistamisesta ja tutkia nimenomaan vain muutaman tilintarkastajan kokemuksia aiheesta.

Työn tutkittava aineisto hankittiin haastattelemalla Porin toimiston tilintarkastajia. Haastattelu toteutettiin lokakuussa 2022 puolistrukturoituna haastatteluna lähettämällä haastattelun kysymykset sähköpostitse. Haastateltavien oli mahdollista vastata kysymyksiin omin sanoin, ja niin laajasti kuin halusivat. Sen avulla saatiin kartoitettua tutkittavien kokemuksia ja ajatuksia aiheesta monipuolisesti. Aineistonkeruumenetelmänä sähköpostihaastattelu oli nopea, helppo ja matalankynnyksen tehtävä kiireisille tilintarkastajille. (Tampereen yliopiston tutkimusmenetelmien verkkokäsikirja.) Tuloleita vastauksia analysoitiin sisältöanalyysin keinoin, jossa tarkoituksena on tarkastella ja analysoida haastattelussa puhuttuja asioita ja aiheita (Kallinen & Kinnunen 2022). Haastateltavien vastaukset litteroitiin analyysissä sanatarkasti. Sanatarkka litterointi

tarkoittaa, että kaikki haastattelun sisältö kirjoitetaan puhtaaksi eli litteroidaan, sisältäen myös täytesanat, esimerkiksi ”niinku”. (Hyvärinen, Nikander, Ruusuvuori & Aho 2017, 368.)

3 PIEN- JA MIKROYRITYSTEN RAHOITUSRISKIEN TUNNISTAMINEN TILINTARKASTUSPROSESSISSA

3.1 Pien- ja mikroyritykset

Yritykset luokitellaan mikro-, pien- ja suuryrityksiin, sekä yleisen edun kannalta merkittäviin yrityksiin. Yrityksiä on siis montaa eri kokoluokkaa. Kuitenkin yli 90 % kaikista Suomessa toimivista yrityksistä on pienyrityksiä. Yrityksen koko vaikuttaa muun muassa siihen, millaisia tietoja tilinpäätöksessä vaaditaan. Esimerkiksi mikroyritys täyttää tilinpäätösvaatimuksen, ja antaa oikean ja riittävän kuvan antaessaan tiedot pien- ja mikroyrityksille annetun asetuksen mukaisesti, joita ovat tuloslaskelma, tase ja liitetiedot. (Lindblad 2021, 13–14.)

Suomessa pienyritykseksi kirjanpitolain 1336/1997 1 luvun 4 a§ mukaan määritellään sellainen yritys, joka on kirjanpitovelvollinen ja lisäksi enintään yksi seuraavaksi luetelluista raja-arvoista ylittyy tilinpäätöshetkellä, ja tätä välittömästi edeltävällä tilikaudella. Taseen loppusumma 6 000 000 euroa, liikevaihto 12 000 000 euroa tai tilikauden aikana yrityksessä on työskennellyt keskimäärin 50 henkilöä. (Kirjanpitolaki 1336/1997 1 luku 4a§.) Enintään yksi raja-arvoista saa täytyä kahtena peräkkäisenä vuonna, jotta yritys voidaan lukea pienyritykseksi. Pienyritys on nimensä mukaan toiminnaltaan pientä. Yksinkertaistetusti voidaan sanoa, että pienyritys on sellainen, jossa työskentelee alle 50 henkilöä, liikevaihto jää alle 12 000 000 euron ja taseen loppusumma ei ole enempää kuin 6 000 000 euroa.

Kirjanpitolautakunta on lausunnossaan 2018/1982 selventänyt raja-arvoihin liittyvää epäselvyyttä. Ei ole nimittäin selkeää, miten raja-arvot saavat peräkkäisinä vuosina täytyä. Kirjanpitolautakunta on lausunnossaan selventänyt asiaa siten, ettei ole merkitystä sillä, mitkä arvot ylittyvät. Ei myöskään sillä, jos ensimmäisenä vuonna

arvoista ylittyy enintään yksi tai ei yhtään, ja seuraavana vuonna kaikki kolme. Pienyrityksen määritelmälle annetun kriteerin tulee täytyä kokonaan ja peräkkäisinä vuosina, jotta yritystä ei laskettaisi enää pienyritykseksi. Eli jos pienyritykselle asetetuista raja-arvoista ylittyy ensimmäisenä vuonna esimerkiksi kaksi arvoa, mutta seuraavana ei yhtään, on edelleen kyse pienyrityksestä, sillä ehto ei täyttynyt peräkkäisinä vuosina. Kuitenkin siinä tapauksessa, jossa ehto täyttyy ensimmäisen vuoden kohdalla, muttei toisen, puhutaan silloin yleensä puhekielessä keskisuuresta yrityksestä. (Rekola-Nieminen 2021, 19.)

Suomalaisista yrityksistä noin 76–85 % on mikroyrityksiä riippuen erilaisista raja-arvojen yhdistelmistä. Voidaan siis todeta, että suurin osa pienyrityksistä lasketaan myös mikroyritykseksi. (Rekola-Nieminen 2021, 20.) Mikroyritys määritellään kirjanpitolain 1336/1997 1 luvun 4 b§ mukaan yritykseksi, joka on kirjanpitovelvollinen, sekä jokin seuraavista raja-arvoista ylittyy tilinpäätöshetkellä ja sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella. Taseen loppusumma on 350 000 euroa, liikevaihto on 700 000 euroa tai tilikauden aikana työntekijöitä on ollut keskimäärin 10 henkilöä (Kirjanpitolaki 1336/1997 1 luku 4b§). Mikroyritysten määritelmää voidaan samoin yksinkertaistaa kuin pienyrityksen määritelmän kohdalla. Mikroyritys on sellainen yritys, jonka palveluksessa työskentelee alle 10 henkilöä, liikevaihto jää alle 700 000 euron ja taseessa on tilinpäätöshetkellä enintään 350 000 euroa. Alla olevaan taulukkoon (Taulukko 1.) on kirjattu kirjanpitolain 1336/1997 mukaan määritellyt pienyrityksen ja mikroyrityksen raja-arvot.

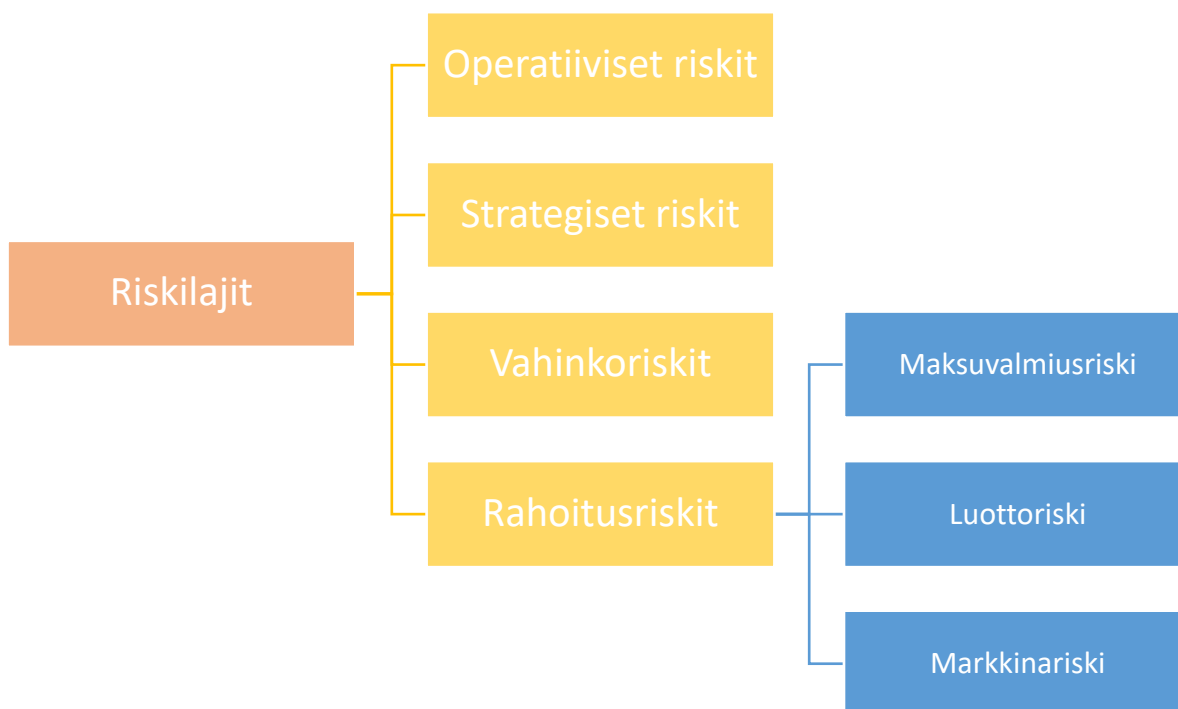
Taulukko 1. Pien- ja mikroyrityksen määritelmän raja-arvot (Kirjanpitolaki 1 luku 4§)

Pienyritys	Mikroyritys
Tase 6 000 000 €	Tase 350 000 €
Liikevaihto 12 000 000 €	Liikevaihto 700 000 €
Henkilöstömäärä 50	Henkilöstömäärä 10
Enintään 1 raja ylittyy	Enintään 1 raja ylittyy

3.2 Pien- ja mikroyrityksien riskit ja riskienhallintamenetelmät

Riskit, epävarmuus ja yllätykset kuuluvat aina osaksi yritystoimintaa (Juvonen ym. 2014, 7). Jo yrittäminen itsessään on eräänlainen riski, sillä vaarana on epäonnistua. Kuten mitä tahansa, sitä ei kokeilematta tiedä ja voikin olla, että riski kannattaa. Riskillä tarkoitetaan tilannetta, jossa on vaarana menettää jotakin, jolla on usein taloudellinen vaikutus yritykselle tai yrittäjälle itselleen. Riskin toteutumisesta aiheutuu vaihtelevasti pahempia ja joskus kevyempiä seurauksia. Riskit ovat usein ihmisten aiheuttamia, mutta voivat myös johtua muista ulkoisista tekijöistä. Toteutuessaan riskit voivat estää yritystä saavuttamasta tavoitteitaan. Yrityksen riskialue on laaja, ja riskejä voi aiheutua markkinoinnista tuotantoon asti ja useat pienet toteutuneet tai uhkaavat riskit voivat aiheuttaa yhdessä suuria vahinkoja. (Suomen riskienhallinnan www-sivut 2022; Hallipelto 2021, 301.) Riski saattaa aiheuttaa yritykselle esimerkiksi tulonmenetyksiä, maineen menetyksen, vahingonvaaran tai jopa yritystoiminnan loppumisen. Oli riski kuinka laaja tai todennäköinen tahansa, mielletään se usein pelkästään negatiiviseksi ilmiöksi. Riskinotto voi kuitenkin koitua myös eduksi yritykselle, joten kannattava ja kehittyvä yritys ottaa myös riskejä. (Juvonen ym. 2014, 7.)

Riskit voidaan luokitella monella eri tavalla niiden luonteen ja vaikutusympäristön perusteella, mutta yleensä riskit jaotellaan neljään pääluokkaan niiden lähteen mukaan. Riskin lähteellä tarkoitetaan epävarmuustekijää, joka aiheuttaa riskin toteutumisen. Tällaisen riskijaottelun (Kuvio 1) perusteella riskilajeja ovat: operatiiviset riskit, strategiset riskit, vahinkoriskit ja rahoitusriskit. Operatiivisia riskejä ovat esimerkiksi johtamiseen liittyvät riskit, keskeytysriskit, sopimus- ja vastuuriskit, tuoteriskit ja projektiriskit. Strategisia riskejä ovat markkinariskit, maineriskit ja teknologiariskit. Vahinkoriskeihin luetaan henkilöriskit ja ympäristöriskit. (Ilmonen, Kallio, Koskinen & Rajamäki 2016, 77.) Rahoitusriskit jaotellaan lisäksi markkinariskeihin, luottoriskeihin ja maksuvalmiusriskeihin (Juvonen ym. 2014, 31).

Kuvio 1. Riskien jaottelu riskilajeihin

Operatiiviset riskit liittyvät yrityksen päivittäiseen toimintaan. Ne johtuvat epäonnistuneista sisäisistä prosesseista, ulkoisista tekijöistä, järjestelmistä, johdon tai henkilöstön vaikutuksesta. Ne näkyvät esimerkiksi epäonnistumisena liiketoiminnan kehittämisessä ja tavoitteiden toteuttamisessa, liiketoiminnan keskeyttämisenä kannattamattomuuden vuoksi tai sopimusehtojen erimielisestä tulkinnasta aiheutuvina riitoina. Strategiset riskit ovat yrityksen tavoitteisiin liittyviä riskejä. Strategiset riskit näkyvät esimerkiksi epävarmuustekijöinä yrityksen tulevaisuudessa ja mahdottomuutena suunnitella yrityksen kehittämistä pitkällä aikavälillä. Tällaisia epävarmuustekijöitä ovat esimerkiksi kilpailijoihin, liiketoimintaympäristöön muun muassa digitalisaatioon liittyvät muutokset, markkinatilanteen muutoksiin tai asiakaskäyttäytymiseen liittyvät tekijät. Vahinkoriskejä voi olla esimerkiksi työtapaturma, työvoiman puute, luottamusongelmat alaisia kohtaan ja ympäristöriskit, esimerkiksi vaarallisten aineiden käsittelyyn liittyvä huolimattomuus. (Ilmonen ym. 2016, 77–81.)

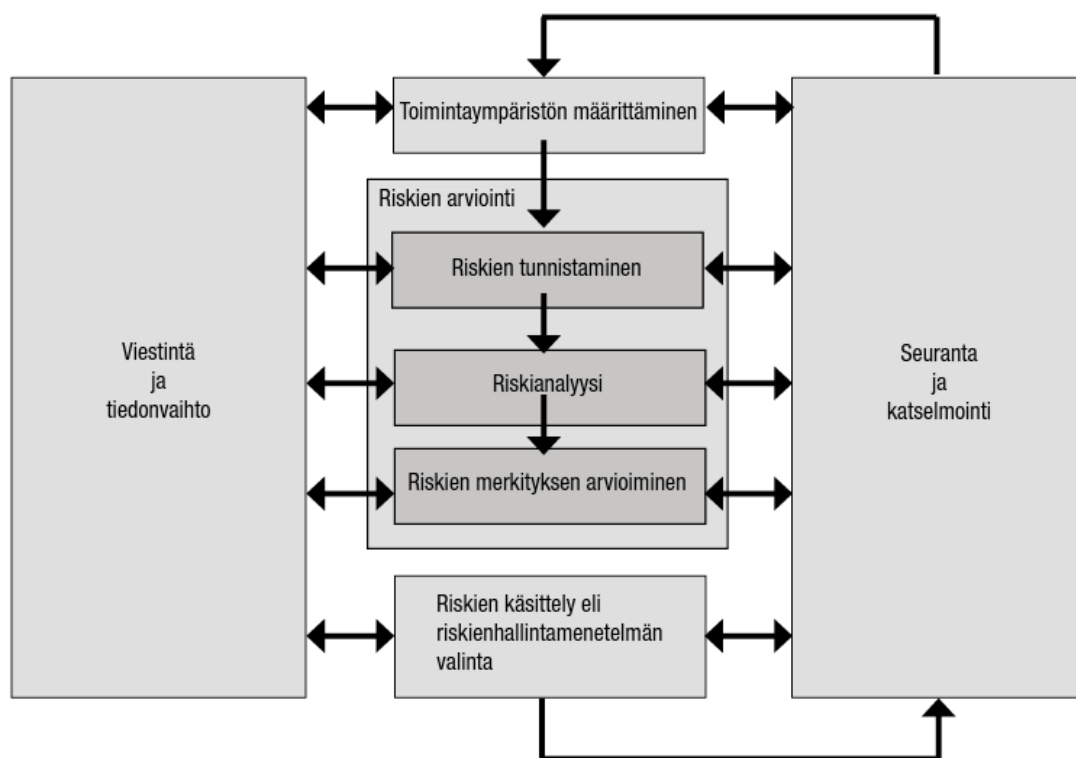
Rahoitusriskejä käsitellään syvemmin tuonnempana tätä opinnäytetyötä. Yksinkertaisesti kuvattuna rahoitusriskit jaetaan maksuvalmius-, luotto- ja markkinariskeihin. Rahoitusriskit ovat yrityksen talouteen ja rahavirtoihin liittyviä epävarmuustekijöitä. (Juvonen ym. 2014, 31.)

Yrityksen tulee hallita riskejään, jotta se voi suojautua riskien vaikutuksilta. Toimivalla riskienhallinnalla yritys voi ainakin suojautua riskeiltä, jos niitä ei täysin voida poistaa. Riskienhallinta on suunnitelmien laatimista, konkreettisia tekoja ja tulosten arviointia. Suunnitelmallinen ja strategian mukaisesti hyödynnettävä riskienhallinta on yritykselle myös eräänlainen menestystekijä. Sen avulla pystytään varmistamaan vakaa tulonsaanti ja yritystoiminnan jatkuvuus. Riskienhallinta on laaja kokonaisuus, joka yksinkertaistetusti alkaa riskien tunnistamisella, niiden todennäköisyyden ja merkityksen arvioinnilla ja tämän jälkeen riskien käsittelyllä. (Juvonen ym. 2014, 7, 18.)

Ennen kuin yritys voi aloittaa riskienhallinnan toteuttamista, yrityksen johdon on tärkeää selvittää itselleen, millainen on yritykselle hyväksyttävä riskitaso. Ja mitkä ovat yrityksen tavoitteet riskienhallinnan suhteen. Sen lisäksi, että riskienhallinnan tavoitteet ovat selvät yrityksen ylimmälle tasolle, tulee myös muiden yrityksen tasojen olla näistä selvillä, jotta heidän toimintansa tukee yhteistä riskienhallintapolitiikkaa. Hyväksyttävän riskitason määrittämisellä tarkoitetaan yrityksen riskinottohalua, toisin sanoin riskienkantokykyä. Riskienkantokyky on hyvä määrittää ennen riskienhallinnan toimiin ryhtymistä. Riskienkantokyvyn määrittelyllä yritys päättää siitä, millaista riskitasoa tavoitellaan, minkä suuruinen riski on siedettävä ja millaiset vahingot ovat hyväksyttäviä. (Juvonen ym. 2014, 19.)

Riskienhallinta lähtee toimintaympäristön määrittelystä, jossa kiinnitetään huomioita neljään yrityksen osa-alueeseen: organisaatioon, liiketoimintaympäristöön, riskienhallintaprosessiin ja riskinottohaluun. Toimintaympäristön määrittämisellä kiinnitetään huomioita sellaisiin sosiaalisiin, poliittisiin, taloudellisiin, lainsäädännöllisiin ja teknologisiin seikkoihin, mitkä osaltaan vaikuttavat riskienhallinnan toteuttamiseen. Yrityskulttuuri, vallitsevat trendit, prosessit yrityksen sisällä, resurssit, tarpeet, tavoitteet, strategia ja hierarkia tulee myös ottaa huomioon riskienhallintasuunnitelmaa tehdessä. Näin yritys kykenee hallitsemaan riskejä huomioiden kaikki toiminnot ja ulottuvuudet, joissa riskienhallinta tapahtuu. Hyvää riskienhallintapolitiikkaa on sellainen, missä jokainen yrityksessä toimiva yksikkö tuntee ja hallitsee oman vastuualueensa riskit, jolloin johdon tehtäväksi jää yritystason riskeistä huolehtiminen. (Juvonen ym. 2014, 18–20.)

Toimintaympäristön määrittämisen jälkeen alkaa riskienarviointiprosessi (Kuva 1). Riskienhallinta on riskien todennäköisyyden arviointia. Riskien arviointiprosessin avulla tunnistetaan erilaiset riskit, arvioidaan niiden todennäköisyyttä ja merkitystä. Riskien arviointi lähtee riskien tunnistamisesta. Vain tunnistettuihin riskeihin osataan reagoida. Jotta voidaan tunnistaa riskit, on hyvä tuntea syyt riskien takana. Riskien voidaan ajatella aiheutuvan näistä kolmesta syystä: kontrollin puutteesta, tiedon puutteesta tai ajan puutteesta. Kun tiedossa on riskien aiheuttaja, voidaan aloittaa riskienhallinta eli toisin sanoen riskien arviointiprosessi. (Juvonen ym. 2014, 18–23.)

Kuva 1. Riskienarviointiprosessi (Juvonen ym. 2014, 19)

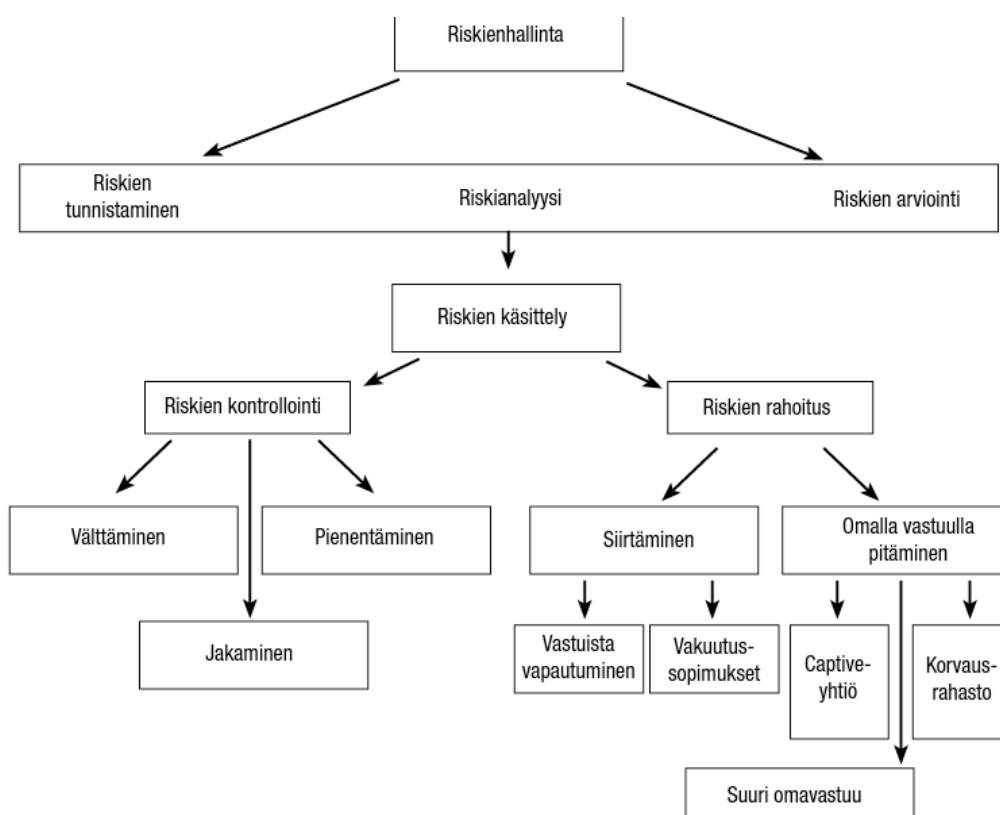
Yllä olevasta kuvasta (Kuva 1) nähdään ISO 31000 -standardin mukaisen riskienarviointiprosessin kulku yrityksissä. Se alkaa toimintaympäristön määrittämisestä ja jatkuu riskienarviointiprosessilla, johon kuuluu riskien tunnistaminen, riskianalyysi ja riskien merkityksen arviointi. Kun riskienarviointiprosessi on käyty läpi, on seuraava vaihe riskien käsittely eli riskienhallintamenetelmän valinta. Riskienhallinta ei suinkaan pääty riskien käsittelyyn, vaan yhtä tärkeää on jatkaa riskienhallintaa riskien seurannalla, jotta varmistetaan toimiva riskienhallinta. Yrityksen tulee säännöllisesti seurata ja kartoittaa riskitilannettaan, sekä arvioida läheltä piti -tilanteita. Näiden tietojen pohjalta yritys voi kehittää riskienhallintaansa, jotta toteutuneita riskejä ja läheltä piti

-tilanteita olisi jatkossa vähemmän. (Juvonen ym. 2014, 20.) Onnistunut riskienhallinta vaatii jatkuvaa kehittämistä ja tarkkailua. Yrityksen toimintaympäristön muuttuessa myös riskienhallintaprosessissa tulee tunnistaa muutoksista aiheutuvia riskejä ja vastata niihin. Kokonaisvaltainen riskienhallinta on yhtäjaksoinen prosessi, jossa riskejä pyritään tunnistamaan ja ehkäisemään ennakoitavasti. Kun riski tiedostetaan ennen tapahtumista, voidaan huomattavasti lieventää sen seurauksia tai ainakin varautua niihin. (Liljeström & Tornainen 2021.)

Riskien tunnistaminen on yksi tärkeimmistä riskienhallinnan vaiheista. Riskejä voidaan tunnistaa yrityksessä erilaisin menetelmin. Tällaisia menetelmiä ovat muun muassa haavoittuvuusanalyysi PK-HAAVA, HAZOP sekä vikapuuanalyysi. PK-HAAVA on erityisesti toiminnan jatkuvuuden arviointiin liittyvä työkalu, jolla voidaan saada karkea arvio yrityksen haavoittuvuudesta. Analyysissä tarkastellaan omaisuuteen, talouteen, toimintaedellytyksiin ja henkilöihin liittyviä riskejä. HAZOP eli poikkeamatarkastelu liittyy yrityksen prosessijärjestelmiin ja niiden toiminnasta johtuvien riskien tunnistamiseen. Analyysissä seurataan poikkeaman esiintymistä verrattuna normaaliarvoihin. Vikapuuanalyysi on menetelmä, jonka avulla tunnistetaan järjestelmien laitevioista johtuvia riskejä. Analyysissä tarkastellaan muun muassa koneiden ja laitteiden toimintaa. (Juvonen ym. 2014, 19–20.)

Tunnistamisen jälkeen vuorossa on riskianalyysi, jonka tarkoituksena on tunnistaa eri riskit sekä arvioida niiden seurauksia ja todennäköisyyttä. Riskianalyysin tavoitteena ei ole vielä poistaa tai lieventää tunnistettuja riskejä, vaan analyysin antaman tiedon avulla yritys voi varautua ja suunnitella riskien käsittelyä. Tärkeää on myös pyrkiä ymmärtämään, miksi kyseinen riski on todennäköinen yritykselle, ja mitä sen ehkäisemiseksi jatkossa voidaan tehdä. Riskianalyysi tehdäänkin juuri sitä varten, jotta yritys selvittää itselleen suurimman mahdollisen vahingon, jota riski voi aiheuttaa. Tämä on erityisen tärkeä riskienhallinnan seuraavassa vaiheessa, kun pohditaan riskienhallintakeinoja. Riski kannattaa pyrkiä poistamaan vakuuttamalla, mikäli sillä on suuri vaikutus yrityksen toimintaan. Riskin vakavuuden arviointi on riippuvainen yrityksen taloudellisesta tilanteesta. Pien- ja mikroyrityksissä on esimerkiksi suuryrityksiin verrattuna yleisesti ottaen heikompi vakavaraisuus tai maksuvalmius. Oleellinen osa riskienhallintaa on riskinkantokyvyn määrittäminen. Eli kuinka paljon yritys on valmis ottamaan riskiä. (Juvonen ym. 2014, 20.)

Riskien tunnistamisen ja merkityksen arvioinnin jälkeen on vuorossa riskien käsittely. Yritys voi suojautua riskeiltä erilaisin riskienhallintamenetelmien (Kuva 2) avulla. Menetelmän valinta riippuu siitä, millainen riski on kyseessä. Riskejä voidaan joko kontrolloida tai rahoittaa, joissakin tapauksissa tehdä kumpaakin. Hyviä riskien kontrollointikeinoja ovat muun muassa riskin hyväksyminen - hyväksytään riski sellaisenaan, pienentäminen – riskin aiheuttamien vahinkojen minimointi, ja jakaminen – jaetaan riskistä aiheutuvia seurauksia muiden vastuulle esimerkiksi vakuutuksilla. (Juvonen ym. 2014, 15, 20–27.)

Kuva 2. Riskienhallintamenetelmät (Juvonen ym. 2014, 24)

Riskien rahoittaminen on joko riskien vaikutuksien siirtämistä tai omalla vastuulla pitämistä. Riski voidaan siirtää toiselle osapuolelle, esimerkiksi toiselle yritykselle, alihankkijalle sopimuksella. Näin vastuu riskistä siirtyy toisen kannettavaksi. Riskin siirtäminen on hyvä keino silloin, kun se aiheuttaisi yritykselle taloudellisesti vaikean tilanteen. Riskin voi siirtää vakuuttamalla, joka on yleisin riskienhallintakeino pienyrityksissä. Silloin vakuutuksen tehtävänä on suojata yritystä toiminnan jatkuvuutta

vaarantavilta riskeiltä ja vakuutusyhtiö on silloin riskienkantajana. Vakuuttamalla voidaan poistaa riski yrityksen vastuulta osittain tai kokonaan. (Juvonen ym. 2014, 27–29.)

Riskien rahoittamista on myös omalla vastuulla pitäminen. Tämä ei ole järkevä valinta riskienhallintakeinoksi, mutta varsin yleistä, ja sitä tapahtuu usein tiedostamatta. Riski pidetään omalla vastuulla myös siitä syystä, että on yritykselle edullisempaa pitää vastuu itsellään, vaikka siitä syntyykin todennäköisesti lisää taloudellisia vaikeuksia. Toinen tapa pitää riski omalla vastuullaan on korvausrahaston käyttäminen. Jos yritys haluaa varautua riskeihin se voi ostaa rahastoa, jolla sitten voidaan kattaa riskeistä aiheutuneita vahinkoja. (Juvonen ym. 2014, 27–29.)

Yrityksen johdolla on vastuu riskienhallinnan toteuttamisesta. Johdon huolellisuusvelvoitteen mukaisesti johdon tulee toteuttaa tarvittavat toimet yrityksen varojen huolelliseen hoitamiseen. Tähän kuuluu oleellisesti yrityksen talouteen vaikuttaviin riskeihin varautuminen. Tilintarkastuksessa tilintarkastajan tehtävänä taas on arvioida sitä, miten hyvin johto on toteuttanut riskienhallintaa, sekä tunnistaa yrityksen toimintaan vaikuttavia riskejä. (Tomperi ym. 2018, 80.) Tilintarkastajan tulee tilintarkastusta tehdessään suorittaa riskienarviointitoimenpiteitä tunnistaa mahdollisia yritystoimintaan vaikuttavia riskejä. Tällaisia toimenpiteitä on muun muassa tiedustelujen tekeminen johdolle, sisäiselle tarkastukselle ja muulle henkilökunnalle, jolla saattaa olla tietoa riskien tunnistamiseen liittyen. Lisäksi tilintarkastajan tulee havainnoida ja toteuttaa tarkastusta yksityiskohtaisesti ja analyttisesti, jotta mahdolliset riskit voidaan tunnistaa. (ISA 315, 297.)

Riskienhallinta on yrityksen koosta riippumatta samanlaista. Eroja syntyy kuitenkin yrityksen kyvyssä selviytyä esimerkiksi taloudellisista riskeistä. Pienemmissä yrityksissä saatetaan usein ajatella, ettei riskienhallinta koske pienyrityksiä. Yleisesti ottaen kuitenkin pien- mikroyrityksissä on suurempia yrityksiä heikompi riskienkantokyky eli kyky sietää riskejä. (Kupi, Keränen & Lanne 2009, 11.)

Taloudellisia seurauksia aiheuttavilla riskeillä, kuten esimerkiksi tällä hetkellä vuonna 2022 maailmalla vaikuttava raaka-ainepula, josta johtuu esimerkiksi tuotannon hidastumista, on suuremmat vaikutukset sellaisille yrityksille, joiden toimeentulo riippuu

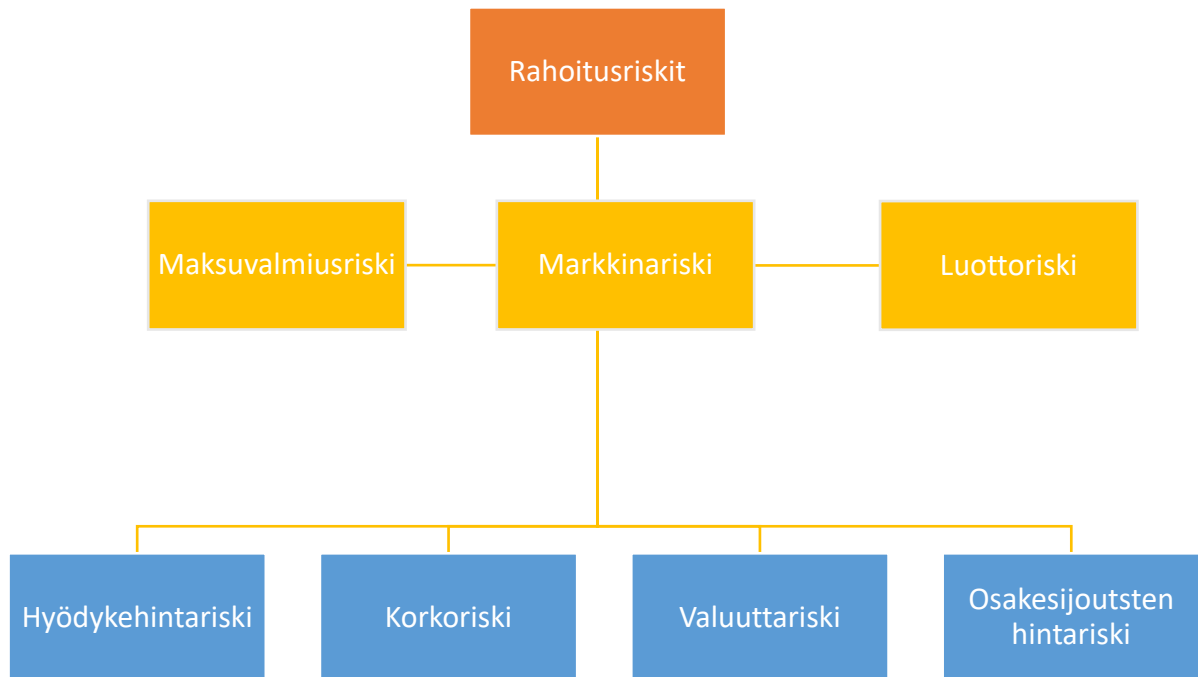
tuotannon sujuvuudesta. Tunnistettujen riskien hallintaan ei pystytä välttämättä varaan budjettia tai henkilökuntaa samalla tavalla kuin suuremmissa yrityksissä. Pienyrityksillä ei välttämättä ole mahdollisuutta varata henkilökuntaa hoitamaan riskienhallintaa tai sitä ei hoideta ollenkaan muiden kuin johdon osalta, jolloin riskien havainnointi ei toimi ja riskejä joihin yritys voisi varautua, jää huomaamatta. (Pro PK-Pilvipalvelut www-sivut 2022.)

3.3 Pien- ja mikroyrityksien rahoitusriskit

Taloudellinen tilanne vaikuttaa suuresti siihen, miten hyvin yritys kestää riskejä. Riskienkantokyky ja riskienottokyky taas määrää sen, mitä yritys voi toiminnallaan tavoitella. Voiko yritys määrätietoisesti laajentaa ja kasvattaa toimintaansa, vai pitääkö sen vain tyytyä kannattavuuden tavoitteluun. Yritys tarvitsee toimiakseen rahoitusta. Yritykset, jotka hallitsevat raha-asiansa, toimivat tehokkaasti ja saavuttavat tavoitteitaan. (Juvonen ym. 2014, 31.)

On kuitenkin normaalia, että yritykselle aiheutuu jossakin vaiheessa ongelmia rahavirtoihin liittyen. Rahavirtoihin ja yrityksen talouteen liittyvät ongelmat ja epävarmuudet ovat rahoitusriskejä. Toimivalla rahoitusriskienhallinnalla on suora yhteys yrityksen voiton tekokykyyn. Rahoitusriskien voidaan päätellä olevan pohjana yrityksen muulle riskienhallinnalle. Ilman toimivaa rahoitusriskienhallintaa yritys ei voi kehittyä tai ylipäätään toimia kannattavasti, jolloin yritys on alttiina myös muille riskeille. (Juvonen ym. 2014, 31.)

Rahoitusriskit jaetaan alla olevan kuvion (Kuvio 2) mukaisesti maksuvalmiusriskiin, luottoriskiin ja markkinariskeihin. Markkinariskit jaetaan hyödykehintariskiin, korkoriskiin, valuuttariskiin ja osakesijoitusten hintariskiin. (Juvonen ym. 2014, 31.) Seuraavaksi käsitellään rahoitusriskejä ja sitä, mitä ne käytännössä tarkoittavat. Rahoitusriskien käsittely aloitetaan perehtymällä jokaiseen rahoitusriskin osa-alueeseen, sekä siihen, miten nämä rahoitusriskit voidaan tunnistaa tilintarkastusprosessissa.

Kuvio 2. Rahoitusriskien jaottelu

3.3.1 Maksuvalmiusriskit tilinpäätöksessä

Maksuvalmius tarkoittaa yrityksen kykyä muuttaa varojaan nopeasti rahaksi, sekä olemassa olevien rahavarojen yhteenlaskettua määrää ja näiden suhdetta erääntyviin velkoihin. (Juvonen ym. 2014, 32.) Mitä paremmin yritykseltä löytyy varoja kuittaamaan erääntyviä velkoja, sitä parempi on yrityksen maksuvalmius. Maksuvalmiusriskillä tarkoitetaan tilannetta, jossa yrityksen rahavarat ja mahdolliset lisärahoitukset eivät kata liiketoiminnan kuluja. Yritys voi hallita maksuvalmiusriskiä pitämällä velkaantuneisuusasteen sopivana suhteessa omaan pääomaan ja muihin likvideihin varoihin, kuten vaihto-omaisuuteen, kassavaroihin ja myyntisaataviin, sekä varmistamalla, että rahaa riittää myös lyhytaikaisten velkojen maksuun. (Juvonen ym. 2014, 32–33.)

Maksuvalmiuden mittarit perustuvat yrityksen käyttöpääoman arviointiin. Bruttokäyttöpääomaan luetaan vaihto-omaisuus eli varastojen arvot, ja rahoitusomaisuus eli kassavarat, myyntisaatavat ja arvopaperit. Nettokäyttöpääomaa ovat taas yrityksen lyhytaikaiset velat, jotka on rahoitettu pitkäaikaisilla veloilla. Nettokäyttöpääoman arviointiin liittyy yrityksen likviditeetin arviointi eli kyky selviytyä lyhytaikaisista veloista. Nettokäyttöpääoma saadaan, kun bruttokäyttöpääomasta vähennetään lyhytaikaisten

velkojen määrä. Käyttöpääomasta puhuttaessa tarkoitetaan yleensä bruttokäyttöpääomaa. (Niskanen & Niskanen 2016b, 117–118.) Tilinpäätösstandardin mukaisesti tilintarkastajan tulee muodostaa käsitys yhteisön toiminnasta ja taloudellisesta tilanteesta. Tilintarkastaja arvioi muun muassa tunnuslukujen perusteella yrityksen kannattavuutta, maksuvalmiutta ja vakavaraisuutta. (ISA 315, 298.)

Tilintarkastaja voi tarkastusta tehdessään kiinnittää huomioita tilinpäätöksessä oleviin tietoihin muun muassa käyttöpääoman eriin. Tarkasteltavia tilinpäätöksen eriä ovat käteisvarojen, rahavarojen ja arvopapereiden määrä. Sekä lainojen, osinkojen ja leasingopimuksiin liittyvien velvollisuuksien arviointi. (ISA 720, 935.) Maksuvalmiutta voidaan arvioida likviteettilaskelmien lisäksi erilaisten tunnuslukujen perusteella. Laskemalla yrityksen tilinpäätöstiedoista esimerkiksi tunnusluku quick ratio, joka mittaa yrityksen kykyä selviytyä lyhytaikaisista veloistaan nopeasti rahaksi muutettavilla erillä (Alma Talent www-sivut 2022). Current ratio taas mittaa yrityksen käyttöpääoman suhdetta lyhytaikaisiin velkoihin (Niskanen ym. 2016b, 118).

Lisäksi voidaan käyttää nettokäyttöpääomaprosentti -tunnuslukua, joka kertoo yrityksen nettokäyttöpääoman eli kuinka suuri osa yrityksen pääomasta rahoitetaan vieraalla pääomalla, ja sen suhdetta verrataan yrityksen liikevaihtoon. Käyttöpääomaerien eli myyntisaatavien, ostovelkojen ja varastojen kiertoaika ja kiertonopeus on myös yksi tilintarkastuksessa hyödynnettävä tunnusluku. Nämä tunnusluvut mittaavat käyttöpääoman sitoutumista, sekä kertovat tilintarkastajalle, kuinka nopeasti yritys saa käyttöpääomaa omaan käyttöönsä. Myyntisaatavien kiertoaika mittaa sitä, kuinka kauan yrityksellä menee aikaa saada myyntituotot kassaan. Lisäksi voidaan mitata ostovelkojen kiertoaikaa, joka kertoo sen, kuinka pitkiä maksuaikoja yritys noudattaa. Paras tilanne olisi sellainen, jossa yrityksellä on mahdollisimman pienet myyntisaatavien ja ostovelkojen erät. (Niskanen ym. 2016b, 118–122.)

Kannattava yritys on sellainen, joka tuottaa omistajilleen voittoa pitkällä aikavälillä. (Juvonen ym. 2014, 32.) Yrityksen vakavaraisuus kertoo yrityksen kyvystä suoriutua veloistaan pitkällä aikavälillä. Vakavarainen yritys on sellainen, joka kykenee selviytymään velvoitteistaan, sekä sen varat koostuvat sopivassa suhteessa omasta, että vieraasta pääomasta. (Niskanen ym. 2016b, 130.) Yritys tarvitsee varoja liiketoiminnan pyörittämiseen, esimerkiksi laskujen, kuten lainan lyhennyksien ja ostovelkojen

maksamiseen (Niskanen & Niskanen 2016a, 234). Vakavaraisuutta voidaan arvioida omavaraisuusaste -tunnusluvulla. Se kertoo oman pääoman suhteesta taseen loppusummaan. Vakavaraisuuden arvioinnissa käytetään oikaistun taseen loppusummaa, joka tarkoittaa, että taseen loppusummasta on vähennetty saadut ennakot, jotka sisältyvät yrityksen vaihto-omaisuuteen. (Niskanen ym. 2016b, 131.) Yrityksen omavaraisuusasteella ja konkurssilla on yhteys. Mitä vähemmän yrityksellä on omaa pääomaa, sitä todennäköisempää on, että yritys ajautuu jossakin vaiheessa konkurssiin. Myös liian suuri vieraan pääoman määrä saattaa ennustaa yrityksen maksuvaikeuksiin ajautumista. (Juvonen ym. 2014, 32.)

Tilintarkastaja voi arvioida yrityksen vakavaraisuutta myös suhteellisen velkaantuneisuuden tunnusluvun avulla. Se kertoo yrityksen vieraan pääoman suhteesta liikevaihtoon. Eli siitä kuinka suuri osa yrityksellä on velkaa verrattuna vuoden aikana saavutettuun liikevaihtoon. (Niskanen ym. 2016b, 132.) Korkea suhteellinen velkaantuneisuus vaatii yritykseltä tilintarkastajan silmissä suuria ponnisteluja toiminnan jatkuvuuden suhteen. Korkea velkaantuneisuus vaatii vakaata käyttökatetta, jotta se riittää vieraan pääoman kustannusten hoitoon. (Alma Talent www-sivut 2022.)

3.3.2 Luottoriskit tilinpäätöksessä

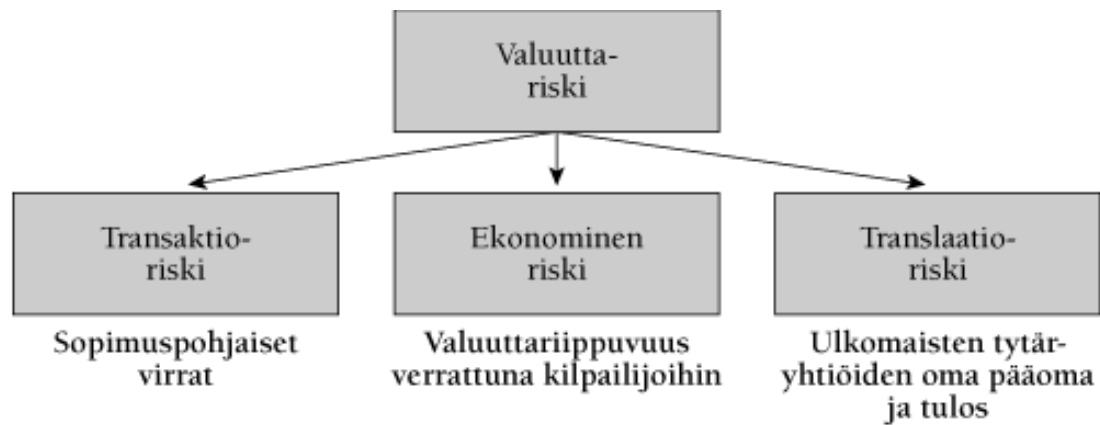
Luottoriski koskee lähes jokaista yritystä. Kun yritys myy laskulla asiakkaalle, ei ole koskaan varmaa tuleeko yritys saamaan saataviaan takaisin. Myyntisaamisiin liittyy merkittäviä luottoriskejä. Luottoriski tarkoittaa tilannetta, jossa yritys myy tuotteita tai palveluita luotolla asiakkaille. Luottoriski saattaa syntyä myös sellaisissa tilanteissa, joissa yritys sijoittaa muiden yritysten velkainstrumentteihin tai käyttäessään johdannaisinstrumentteja. (Niskanen ym. 2016a, 234.) Luottoriski voidaan tunnistaa tilinpäätöksestä myyntisaamisten saldoista. Luottoriskin arviointiin liittyy oleellisesti myös myyntisaataviin liittyvät ehdot, joita yritys on asettanut asiakkaalle. Kun voidaan epäillä myyntisaataviin liittyvää luottoriskiä, tutkii tilintarkastaja myyntisaatavien määrän lisäksi, saatuja maksuja, toimitusasiakirjoja ja myyntitapahtumia. Hän arvioi näiden pohjalta onko luottoriski sellaisella tasolla, että sillä on vaikutuksia yrityksen toiminnan jatkuvuuteen. (ISA 505, 467.)

Luottoriskiä voidaan hallita huolellisella asiakasvalinnalla, asiakkaiden talouden seurannalla, tehokkaalla perinnällä, saatavien myynnillä luottolaitokselle ja luottotietojen tarkistamisella. Luoton määrä sekä maksuehto kannattaa määritellä sellaiseksi, jossa asiakkaan riskitaso on otettu huomioon. Myyntisaatavat sitovat yrityksen käyttöpääomaa ja yritys ei voi käyttää sitä omiin tarpeisiinsa. Huolellinen luottoriskien hallinta on suoraan yhteydessä yrityksen kannattavuuteen. Yrityksen kannattavuus ei kärsi silloin, kun se saa myyntisaatavat kohtuullisessa ajassa liiketoiminnan tarpeisiin, eikä ota liian suurta riskiä myöntämällä luottoa asiakkailleen. Jos yritys kuitenkin ajautuu sellaiseen tilanteeseen, että luottoriskejä syntyy, on yrityksen mahdollista periä saatavaa asiakkaalta ja äärimmäisissä keinoissa lopettaa täysin myyminen luotolle. Yritykselle kaikista edullisin vaihtoehto on ehkäistä luottoriskin syntymistä. Luottoriskejä voidaan ehkäistä huolellisella asiakaskunnan rajaamisella ja asiakkaiden valinnalla. (Juvonen ym. 2014, 33.)

3.3.3 Markkinariskit tilinpäätöksessä

Yritystoiminta on aina alttiina markkinaolosuhteiden muutoksille. Muuttuvat markkinat aiheuttavat muutoksia kassavirtaan ja sitä kautta yrityksen tulokseen. Markkinariskit ovat riskejä, jotka vaikuttavat yrityksen rahavirtoihin ja niistä aiheutuu tappion mahdollisuus. Markkinariskeihin luetaan valuuttariski, korkoriski, osakesijoitusten hintariski ja hyödykehintariski. (Juvonen ym. 2014, 33–34.)

Valuuttariski on yksinkertaisesti sanottuna eri maiden välillä vallitsevien valuuttakursierojen aiheuttama muuntoeroriski. Riski muodostuu transaktio- ja liiketuloksen muuntoeroriskeistä, kun yritys toimii kansainvälisesti, esimerkiksi myy tai ostaa kansainvälisiltä markkinoilta, tai on altis kansainväliselle kilpailulle. Valuuttariski voidaan jakaa transaktioriskiin, ekonomiseen riskiin ja translaatoriskiin alla olevan kuvan mukaisesti (Kuva 3). (Knüpfer & Puttonen 2018, 220.)

Kuva 3. Valuuttariskin jaottelu (Knüpfer & Puttonen 2018, 220)

Transaktioriski tarkoittaa sellaista riskiä, joka aiheutuu sopimuksen sovinto ja maksun tapahtuman välisenä aikana syntyneistä kurssieroista. Ekonominen riski tarkoittaa valuuttakurssien muutoksista aiheutuvaa vaikutusta yrityksen kilpailukykyyn. Translaatio-riski tarkoittaa tilannetta, jossa kirjanpidossa muutetaan eriä vastaamaan kotimaan valuuttaa. Esimerkiksi tilanteessa, jossa yrityksellä on ulkomaisia tytäryhtiöitä ja näiden tulosta tai arvoa muutetaan kotimaan valuuttaa vastaavaksi. Valuuttariskin mahdollisuus tulee huomioida myös investointeja suunniteltaessa, hinnoittelupäätöksissä ja budjetoinnissa. (Knüpfer & Puttonen 2018, 220–221.)

Yritystoimintaan liittyy myös riski muuttuvasta korkotasosta. Yrityksen tuleekin huomioida investointeja tehdessään, että laina ja korot pitää maksaa myös korkotason ollessa korkeampi, jolloin myös yritystoiminnan kokonaiskustannukset nousevat. Korkoriskin vaikutus on merkittävä sellaiselle yritykselle, jolla on paljon velkaa suhteessa kassavaroihin. Ostovelkojen tai myyntisaatavien nykyarvoon vaikuttaa myös muuttuva hintataso, joka aiheuttaa epävarmuutta yrityksen tilinpäätöserien tulkintaan. Tästä aiheutunutta riskiä kutsutaan hyödykehintariskiksi. (Knüpfer & Puttonen 2018, 220, 223.)

Osakesijoitusten hintariski ilmenee yrityksen perustamisvaiheessa, kun etsitään sijoittajaa yritystoiminnan rahoittajaksi. Yritykset, jotka tarvitsevat paljon pääomaa perustamisvaiheessa voivat ajautua tilanteeseen, jossa ainut keino saada rahoitusta on riskisijoittajat. Riskisijoittajia ovat esimerkiksi enkelisijoittajat, Finnvera ja Tekes. Riskisijoittajien käyttöön liittyy aina omat riskinsä. Riskisijoittajien ajatus kuitenkin on saada mahdollisimman hyvää tuottoa sijoitukselleen. Yrittäjän tuleekin huolellisesti

suunnitella yritystoimintansa rahoittaminen, jotta toiminta ei ole heti käynnistyttyään epävarmaa. (Juvonen ym. 2014, 34.)

Kaikki yritystoimintaa ja valuuttoja koskevien riskien vaikutukset vaikuttavat loppukädessä yrityksen rahavirtoihin. Esimerkiksi yrityksen myyntiin vaikuttavat riskit vaikuttavat yrityksen tulokseen ja valuuttakurssimuutokset yrityksen myyntikatteeseen. Markkinariskit liittyvät siis monenlaisiin liiketoiminnan osiin ja niiden toimintoihin. Markkinariskeiltä suojautuminen ja riskienkatokyvyn määrittäminen onkin erittäin tärkeää. Markkinariskienhallinnalla varmistetaan yrityksen tuloksen ennustettavuus ja maksuvalmiuden ylläpito. (Juvonen ym. 2014, 34.)

Markkinariskejä voidaan arvioida ja tunnistaa tilintarkastustilanteessa havainnoimalla senhetkistä markkina- ja taloustilannetta. Korkotason muutokset ja erityisesti korkotason nousu ja yleisen hintatason nousu vaikuttavat merkittävästi yrityksen talouden hallintaan. Myös havainnoimalla yritykseen vaikuttavia ulkoisia tekijöitä, kuten markkinoiden ulkopuolisten tapahtumien ja erinäisten uhkien vaikutuksia. (Juvonen ym. 2014, 34.) Esimerkiksi covid-19 pandemia ja vuonna 2022 Venäjän aloittama hyökkäyssota Ukrainaan muutti merkittävästi yleistä markkinatilannetta asiakkaiden ostohalukkuudesta materiaalien ja raaka-aineiden hintojen jyrkkään nousuun (Eurooppa-neuvoston www-sivut 2022).

3.4 Tilintarkastusprosessi pien- ja mikroyrityksissä

Kirjanpitolain 1336/1997 3 luvun mukaan yrityksen tulee laatia tilinpäätös, jonka tulee antaa oikea ja riittävä kuva yrityksen taloudellisesta tilanteesta kyseisenä tilikautena. Tilinpäätöksen tulee sisältää kaikki olennaisesti sen tulkintaan ja käyttöön, muun muassa päätöksentekoon muiden tahojen osalta vaikuttavat seikat. Tilinpäätös tulee laatia viimeistään neljän kuukauden kuluttua tilikauden päättymisestä. Lisäksi siitä tulee ilmoittaa patentti- ja rekisterihallitukselle silloin, kun kyseessä on osakeyhtiö, avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö, osuuskunta, keskinäinen vakuutusyhtiö tai vakuutusyhdistys. Tilinpäätös tulee rekisteröidä silloin, kun on kyse osakeyhtiöstä, avoimesta yhtiöstä, kommandiittiyhtiöstä, keskinäisestä vakuutusyhtiöstä tai vakuutusyhdistyksestä. (Kirjanpitolaki 1336/1997 3 luku, 2§, 2a§, 6§, 9§.)

Yrityksen ollessa tilintarkastuslaissa 1141/2015 säädetyn tilintarkastuksen kohteena, tulee yrityksen valita toiminnalleen tilintarkastaja. Tilintarkastaja tulee valita sellaiseen yritykseen tarkastajaksi, jonka tilinpäätöstiedoissa on seuraavista tiedoista täytynyt enemmän kuin yksi kuluneen ja sitä edeltäneen tilikauden aikana. Taseen loppusumma ylittää 100 000 €, liikevaihto on yli 200 000 € tai palvelussa on ollut keskimäärin yli kolme ihmistä. Tilintarkastaja voidaan jättää valitsematta sellaisissa tilanteissa, jossa yritys on vielä alkuvaiheessa, eikä tilikautta ole vielä muodostunut. Yrityksissä, joissa päätoimialana on arvopapereiden ostaminen, tulee aina valita tilintarkastaja. (Tilintarkastuslaki 1141/2015 2 luku 7§.)

Tärkeä osa tilintarkastusta on työn dokumentointi, joka tapahtuu joko kirjallisesti tai sähköisesti. Olennaista on kerätä yhteen kaikki tilintarkastuksen asiakirjat, muun muassa tilintarkastusevidenssi, analyysit, merkittävät sähköpostit, sopimukset, tehdyt johtopäätökset ja muistiot. (Tomperi ym. 2018, 34.) Tilintarkastuslaissa 4 luvussa on säädetty asiakasrekisteristä, jota on ylläpidettävä dokumentoinnin lisäksi. Asiakasrekisterissä on oltava ainakin seuraavat tiedot: nimi, osoite, toimipaikka, tilintarkastajan nimi ja tilintarkastajan palkkio. Näitä tietoja on pidettävä rekisterissä 10 vuotta. Rekisterin sekä dokumentaation tiedot kootaan tilintarkastuskansioon. Näiden tietojen koonti osoittaa ja todistaa, että tilintarkastus on tehty säännösten mukaisesti, sekä se auttaa varmistamaan sitä, ettei tärkeitä olennaisesti tilintarkastukseen vaikuttavia asiakirjoja katoa. Tilintarkastuslain mukaan tilintarkastuskansio tulee koota mahdollisimman pian ja se tulee sulkea viimeistään 60 vuorokauden kuluttua tilintarkastuskertomuksen allekirjoittamisesta. (Tilintarkastuslaki 1141/2015 4 luku 9–10§.)

Tilintarkastusstandardin, ISA 300 mukaisesti tilintarkastusprosessi lähtee liikkeelle tilintarkastuksen suunnittelusta. Tarkastus tulee valmistella huolella, jotta tilintarkastuksen aikana voidaan kiinnittää huomioita tärkeisiin asioihin ja huomioida mahdollisesti ongelmia aiheuttavat seikat jo etukäteen, jotta tarkastus suoritetaan aikataulun mukaisesti. Hyvän suunnittelun avulla voidaan huomioida olennaiset sekä merkittävät seikat, jotka vaikuttavat asiakasyrityksen tilinpäätökseen. (ISA 300, 281.) Tilintarkastuslain 1141/2015 mukaan tilintarkastuksen tarkoituksena on tarkistaa yhteisön tai säätiön kirjanpito, tilinpäätös, sekä hallinto. (Tilintarkastuslaki 1141/2015 2 luku 2§, 3 luku 1§.)

Tilintarkastusstandardiin on laadittu olennaisuuden periaate, joka tarkoittaa, että tilintarkastajan tulee huomioida työssään tilintarkastukseen olennaisesti vaikuttavat asiat. Se mikä on olennaista, jää tilintarkastajan itsensä harkintaan. Olennaisuus tulee huomioida jo tilintarkastuksen laajuutta suunniteltaessa, sekä arvioidessaan mahdollisia virheitä ja puutteita. Olennaisuuden huomiointi tilintarkastajan työssä auttaa päättämään, mitä kohteita tarkastetaan ja onko tilintarkastus analyyttinen vai käytetäänkö siinä otantaa. (Tomperi ym. 2018, 30–31.)

Tilintarkastussuunnitelma tulee jalostaa prosessia ohjaavaksi kokonaisstrategiaksi eli yleissuunnitelmaksi, josta käy yksityiskohtaisemmin ilmi muun muassa tarkastettavan kohteen toiminnan luonne, riskit, käytettävä kirjanpitojärjestelmä, tarkastuksen koordinointi ja tarkastuksen valvonta. Kun prosessi on suunniteltu yleisellä tasolla, tulee tilintarkastajan vielä laatia tilintarkastussuunnitelma, josta käy ilmi käytettävät toimenpiteet olennaisen virheen tai puutteen riskin arvioimiseksi, toimenpiteiden laajuus ja ajoitus, sekä muut toimenpiteet, jotka tulee tilintarkastusstandardin mukaisesti suorittaa. Suunnitelmia ja strategiaa on hyvä uudistaa ja muokata prosessin edetessä, esimerkiksi silloin, kun ilmenee uutta tilintarkastusmateriaalia. Muutokset strategiaan ja suunnitelmiin on myös dokumentoitava ja ne on sisällytettävä tilintarkastusdokumentaatioon. Tavoitteena suunnittelulle, sekä strategialle on toteuttaa tilintarkastus mahdollisimman tehokkaasti. (Tomperi ym. 2018, 35; ISA 315 2020, 307.)

Toimialaan vaikuttavat olosuhteet kuten kausivaihtelut, kilpailijat, vallitsevat markkinat ja kysyntä on myös hyvä huomioida tehdessä suunnitelmaa tilintarkastustoimenpiteiden luonteesta. Tavoitteiden ja strategioiden osalta tilintarkastajan on hyvä arvioida tavoitteiden todenmukaisuutta. Aiheutuuko esimerkiksi liiketoiminnan laajentamisesta yritykselle ongelmia eli mahdollisesti liiketoimintariskiä. Onko yritys siis huomioinut tarpeelliset seikat tavoitteiden toteuttamiseksi, kuten henkilökunnan riittävyyden, koulutuksen tason, rahoitustarpeet, sekä uusien tuotteiden ja palveluiden vaikutukset kysyntään. Onko kysyntä arvioitu realistiseksi ja entä millainen vaikutus liiketoiminnan laajentamisella on yrityksen liikevaihtoon, ja sitä kautta tulokseen ja kannattavuuteen. (ISA 315 2020, 298; Tomperi ym. 2018, 37.)

Tilintarkastukseen kuuluu käsityksen muodostaminen yrityksestä, johon kuuluu velvollisuus muodostaa käsitys sisäisen valvonnan toimivuudesta. Sisäinen valvonta on yrityksen sisäinen toiminto, jonka tarkoituksena on valvoa lakien ja määräysten noudattamista, toiminnan tehokkuutta ja taloudellisuutta, sekä varmistaa raportoinnin luotettavuus. Erityisesti tilintarkastuksen kannalta on tärkeää, että sisäisen valvonnan toimivuuteen voidaan luottaa, sillä se on tietyiltä osilta yksi väylä tilintarkastusevidenssin hankintaan, kunhan raportoinnin tuloksiin voidaan luottaa. Luotettavuuden arviointi on tilintarkastajan ammatillisen harkinnan vastuulla. (Tomperi ym. 2018, 38–39, 124; ISA 315, 298.)

Tilintarkastuksen näkökulmasta yrityksen riskit, sekä riskienhallinnan toimenpiteet ovat tärkeä osa tilintarkastusprosessia. Tilintarkastajan tulee muodostaa käsitys yrityksestä, sen toimintaympäristöstä ja sisäisen valvonnan toimivuudesta. Tilintarkastajan tulee myös tarkastaa, onko yritys ottanut kaikki pakolliset vakuutukset, ja kehoittaa heitä suunnittelemaan tarpeen mukaan riskienhallintaansa vastaamaan suosituksia. Riskejä ja niiden vaikutuksia voidaan pienentää suunnittelemalla riskienhallintaa ja ottamalla vakuutuksilla. Riskeistä selviytyminen on olennainen osa taloudellisesti kannattavaa liiketoimintaa. (Tomperi, Halminen & Turunen 2018, 69.)

3.5 Rahoitusriskien tunnistaminen tilintarkastusprosessissa

Tilintarkastusstandardin, ISA 315 *olennaisen virheellisyyden riskien tunnistaminen ja arvioiminen yhteisöstä ja sen toimintaympäristöstä muodostetun käsityksen avulla* - mukaisesti tilintarkastajan tulee muodostaa käsitys tarkastettavasta yrityksestä, toimintaympäristöstä, sekä sisäisestä valvonnasta. Käsityksen muodostaminen jatkuu koko tilintarkastusprosessin läpi. Tiedon hankinta on oleellinen osa tilintarkastusprosessia. Se auttaa tilintarkastuksen suunnittelussa ja toteutuksessa, sekä riskien tunnistamisessa. Tilintarkastaja muodostaa käsityksen tarkastettavasta yrityksestä hankkimalla ja analysoimalla tietoa toiminnan luonteesta, toimialasta, yrityksen tavoista mitata ja tarkastella yrityksen tulosta, sekä sen strategioista ja toiminnalle asetetuista tavoitteista. Lisäksi on tärkeä muodostaa käsitys mahdollisista riskeistä ja arvioida voivatko ne johtaa olennaiseen virheeseen tai puutteeseen tilinpäätöksessä. (ISA 315 2020, 298; Tomperi ym. 2018, 36–37.)

Käsityksen muodostaminen yrityksestä on olennainen osa riskienarviointiprosessia. Tilintarkastajan tulee huomioida tapahtumien, tilien saldojen ja riskialttiuden vaikutus tilinpäätökseen, sekä painottaa tekemäänsä tarkastusta sen mukaan. Se mikä on olennaista tilinpäätöksen kannalta jää tilintarkastajan ammatillisen harkinnan vastuulle. Olennaisuus tarkoittaa tilinpäätökseen olennaisesti vaikuttavia asioita ja tietoja. Tilintarkastajan tulee tehdä riskienarviointitoimenpiteitä muodostaessaan käsitystä yrityksen toimintaan liittyvistä riskeistä. Riskienarviointitoimenpiteisiin kuuluu tiedustelua sellaisille yrityksessä vaikuttaville henkilöille, joilla saattaa olla tilinpäätökseen vaikuttavaa tietoa. Tällaisia henkilöitä ovat muun muassa yrityksen johtoon, sisäiseen tarkastukseen ja yritykseen kuuluvat henkilöt. Lisäksi tilintarkastaja havainnoi ja analysoi hankkimaansa tietoa, kuten kirjanpitoaineistoa, liiketoimintasuunnitelmia, strategioita, pöytäkirjoja, raportteja ja välitilinpäätöstä arvioidessaan riskien mahdollisuutta. (ISA 315 2020, 296–297; Tomperi ym. 2018, 30–31, 36.)

Yritystoimintaan liittyy paljon riskejä. Yrityksen johto on vastuussa niihin vastaamisessa ja niiden tunnistamisessa. Sen lisäksi, että yritys saattaa ajautua tilanteisiin, jotka ovat riski yritystoiminnalle, saattaa se myös aiheuttaa niitä tarkoituksella tai huomaamattaan niin, että ne tulevat ilmi tilintarkastuksessa. Tilintarkastajan näkökulmasta keskeisiä riskejä ovat ne, jotka vaikuttavat tilinpäätökseen ja sen tulkintaan. Tilintarkastajan tulee arvioida sitä, antaako tilinpäätös oikean ja riittävän kuvan yrityksen tilanteesta ja onko se tehty asianmukaisesti. Tilintarkastukseen liittyvät riskit voidaan jakaa olennaisen virheen ja puutteen riskiin, sekä havaitsemisriskiin. Tilinpäätös saattaa olla virheellinen tai puutteellinen. Joitakin tietoja saatetaan peitellä, joko huomaamattaan tai tarkoituksella. Muun muassa yrityksen tulos tai tilinpäätös saattaa olla puutteellinen niin, ettei kaikkia tarvittavia tietoja ei ole mainittu. (Tomperi ym. 2018, 29–30.)

Yritystoimintaan liittyy monimutkaisia tapahtumia, jolloin riski virheisiin kasvaa. Virheitä saattaa syntyä esimerkiksi palkanlaskennassa, jossa maksetaan palkkoja useamman eri työehtosopimuksen mukaan. Omaisuuden arvostuksen erät saattavat olla virheellisiä, mikä johtuu siitä, että helposti siirreltävät koneet ja laitteet katoavat helposti. Myös esimerkiksi johdon kokemattomuus saattaa aiheuttaa merkittäviä virheitä tilinpäätökseen. Olennaisen virheen tai puutteen riskiin liittyy myös riski siitä, ettei

yrittäjän sisäinen tarkastus havaitse tilinpäätökseen olennaisesti vaikuttavaa virhettä tai puutetta ajoissa. Tällaista kontrolliriskiä voidaan ehkäistä ja pienentää tehokkaalla sisäisellä tarkastuksella. (Tomperi ym. 2018, 29–30.)

Havaitsemisriski taas aiheutuu tilintarkastajasta. Huomaako hän kaikkia virheitä ja puutteita, vai jääkö olennaisia puutteita tilinpäätökseen. Kaikkea ei kuitenkaan ole tilintarkastajan edes mahdollista tarkistaa, joten riski havaitsemisriskiin on aina olemassa. Kun on tiedossa, että tarkistettava yritys on riskialtis, on syytä käyttää tehokkaammin erilaisia tilintarkastusresursseja, kuten sisäisen tarkastuksen apua, jotta kaikki olennaisesti vaikuttavat virheet tulevat löydettyksi. Tilintarkastajan tulee huomioida siis vain olennaiset virheet ja puutteet, eikä tarvitse keskittyä epäolennaisuuksien etsimiseen. (Tomperi ym. 2018, 29–31.)

Tilintarkastajan tulee suunnitella ja toteuttaa työnsä niin, että tilintarkastusriski pienee hyväksyttävälle tasolle. Tilintarkastusriskillä tarkoitetaan riskiä, joka syntyy, kun tilintarkastaja antaa virallisen tilinpäätöslausunnon siitä huolimatta, että tilinpäätös sisältää virheitä. Tilintarkastusriskiä voidaan pienentää sillä, että tilintarkastaja hankkii tarpeelliset tilintarkastusevidenssit, joihin tilintarkastuslausunto perustuu. Tilintarkastusevidenssi tarkoittaa tilintarkastuksen tekemiseksi tilintarkastajan keräämää aineistoa, jota on muun muassa kirjanpitoaineisto, kokouspöytäkirjat, ja muut olennaiset tiedot kolmansilta osapuolilta. (Tomperi ym. 2018, 29–31.)

Tilintarkastajan tehtävänä tilintarkastustilanteessa on tunnistaa olennaisen virheellisuuden riskit. Olennaisesti tilinpäätökseen vaikuttavia riskejä ovat talouteen vaikuttavat riskit eli rahoitusriskit. Tilintarkastajan tulee tunnistaa rahoitusriskejä läpi koko prosessin, sekä arvioida niiden vaikutusta tilinpäätökseen kokonaisuutena. Rahoitusriskien tunnistamiseksi tilintarkastajan tulee tarkastella käsityksen muodostamiseksi muun muassa yrityksen tulolähteitä, tuotteiden tai palveluiden lähdettä, tuotantovaiheen toimintaa, vaihto-omaisuuden sijaintia ja määrää, keskeisiä asiakkaita, työsuhdejärjestelyjä, menojen muodostumista, hankintojen kohdetta ja määrää, sijoituksia ja liittoutumista muiden yritysten kanssa. Rahoitusriskien tunnistamiseksi tilintarkastajan on myös hyvä tietää yrityksen toimialaan ja toiminnan luonteeseen vaikuttavasta sääntelystä, sekä omistus- ja hallintorakenteista. Myös keinot myyntitulojen hankkimiseksi, myytävät tuotteet ja palvelut, hinnoittelukäytännöt, tehdyt sopimukset ovat

tilintarkastajan tarkastelun kohteena käsitystä muodostettaessa. Näiden tietojen pohjalta tilintarkastaja osaa arvioida mitä tilinpäätöseriin pitäisi sisältyä, ja lisäksi mistä erät koostuvat ja tunnistaa näihin tietoihin liittyviä rahoitusriskejä. (ISA 315 2020, 312–313.)

Tunnuslukujen tulkinta ja erityisesti se, miten taloudellista tulosta yrityksessä mitataan, on osa rahoitusriskien tunnistamista. Erityisesti juuri rahoitusriskien tunnistamiseksi tilintarkastaja voi ottaa huomioon keskeiset tunnusluvut, esimerkiksi henkilöstön suorituskykyä mittaavat, vuosiennusteet, kannattavuuden ja velkaantumisen tunnusluvut. Näiden tunnuslukujen perusteella tilintarkastaja voi arvioida millaisiin asioihin yrityksessä panostetaan, ja mitä asioita yrityksessä pidetään tärkeinä tuloksen muodostumisen kannalta. (ISA 315, 316.) Muodostaessaan käsitystä yrityksen rahoituksesta ja toiminnan rahoittamisesta, tulee tilintarkastajan kiinnittää huomioita velkarakenteeseen, velkojen ehtoihin, rahoitusjärjestelyihin, investointeihin, johdannaisso-pimuksiin, tilien saldoihin ja ulkomaanrahan määräisiin varoihin ja velkoihin. Rahoitusriskit ilmenevät muun muassa huonoina taloudentunnuslukuina, joita ovat kannattavuus, vakavaraisuus ja maksuvalmiuden tunnusluvut. (Kihn, Leponiemi, Oulasvirta, Ruohonen & Wacker 2017, 139–143.)

Lisäksi tilintarkastaja voi arvioida toimintatilastojen, budjetin, kehityssuuntien, tilikauden taloudellisen tuloksen, ennusteiden, tulosraporttien ja tilinpäätöserien (velat, ostovelat, myyntisaatavat, rahavarat ja vaihto-omaisuus) vaikutukset rahoitusriskien syntyyn. Tilintarkastaja voi lisäksi tarkastella toimialalla tapahtuneita muutoksia, uusien tuotteiden tai palveluiden kannattavuutta, liiketoiminnan laajentamista, rahoitustarpeita nyt ja tulevaisuudessa. (ISA 315, 316.)

Rahoitusriski voidaan myös tunnistaa tilien saldojen ja liiketapahtumien lajien tarkastelussa, sillä usein yritystoiminnan riskeillä on vaikutuksia yrityksen talouteen ja sitä kautta tilinpäätökseen. Yrityksen johdolla on myös oma roolinsa rahoitusriskien tunnistamisessa, sillä usein yrityksillä on omat järjestelmänsä riskien tunnistamiseksi, sekä hallitsemiseksi. Riskienarviointiprosessi, josta puhuttiin kappaleessa 3.2 on osa sisäistä valvontaa ja tilintarkastaja tekee mahdollisuuksien mukaan yhteistyötä sisäisen valvonnan kanssa. Pien- ja mikroyrityksissä ei välttämättä ole omaa toimintoa

riskien tunnistamiseksi, jolloin tilintarkastajalla on suurempi vastuu riskien tunnistamisessa. (ISA 315, 316.)

Tilinpäätös laaditaan olettaen, että yrityksen toiminta jatkuu tulevaisuudessa. Tilintarkastajan tulee tarkastuksen aikana kerätä yritystoiminnan jatkuvuuteen perustuvaa tilintarkastusevidenssiä, jotta oletus jatkuvuudesta on perusteltua. (ISA 570 2020, 627.) Rahoitusriskien voidaan olettaa aiheuttavan olennaista riskiä yrityksen jatkuvuudelle tulevaisuudessa. Riskienarviointitoimenpiteitä tehdessään tilintarkastajan tulee arvioida näitä riskejä, sekä vallitsevia olosuhteita, ja niiden vaikutusta yritystoiminnan jatkuvuudelle. (Kihn ym. 2017, 139–143.)

Yrityksen tappiollisuus on myös selkeä merkki toiminnan jatkuvuuteen vaikuttavasta taloudellisesta riskistä, sekä vähäinen rahoitus yrityksen välttämättömiin toimintoihin tai investointeihin. Henkilökunnan suuri vaihtuvuus ja tärkeiden työntekijöiden irtisanoutuminen voi viitata esimerkiksi ongelmiin palkanmaksussa ja tarkoittaa riskiä liittyen yrityksen maksuvalmiuteen, kun varat eivät enää riitä henkilöstökulujen kattamiseen. Tilintarkastajan tulee koko tarkastusprosessin ajan pysyä tarkkaavaisena sellaista tilintarkastusevidenssiä kohtaan, joka voisi viitata siihen, ettei yritystoiminnalla ole edellytyksiä jatkaa tulevaisuudessa ja erityistä huomioita tulee kiinnittää kannattavuuden ja rahoituksen analysointiin. (Kihn ym. 2017, 139–143.)

Tilintarkastajan tulee myös arvioida sitä, onko yritys ottanut kaikki pakolliset vakuutukset ja onko yrityksellä käytössä riskienhallintasuunnitelma riskien torjumiseksi. Jos tilintarkastaja ei pysty arvioimaan sitä, onko yritys ottanut kaikki vaadittavat vakuutukset, tulee hänen kehoittaa yritystä hankkimaan tarvittavat vakuutukset. Lisäksi tulee varmistaa, että yrityksellä on suunnitelma sellaisten riskien varalle, joita ei voi torjua vakuuttamalla. (Tomperi ym. 2018, 69.)

Kuten yritysten yleensä myös pienempien yritysten toimintaan liittyy aina riskejä. Eriyisesti pienille yrityksille kuuluu riski siitä, ettei pankki tai muut luotonantajat myönnä yritykselle rahoitusta. Tähän riskiin sisältyy myös riski siitä, että rahoituksen puutteen johdosta myös muut yrityksen liiketoiminta-alueet kärsivät. Esimerkiksi tarvantoimittajan tai tärkeän asiakkaan menetys saattaa olla syy-seuraussuhteena rahoituksen menettämiseksi. Tilintarkastuksen kannalta ei ole väliä onko kyseessä pieni vai

iso yritys, vaan tarkastuksen tulee silti olla relevanttia ja noudattaa tilintarkastukselle asetettuja säädöksiä. Pienten yritysten kohdalla ei voi joustaa riskien arvioinnin suhteen, vaikka huomautus tilintarkastuskertomuksessa toimintaan liittyvistä riskeistä saattaakin vaikuttaa yrityksen toimintaan negatiivisella tavalla. Pienemmät yritykset saattavat olla alttiimpia riskeille, jotka liittyvät toiminnan heikkoon kannattavuuteen, ja sen myötä toiminta ei voisi jatkua. Joissakin tilanteissa tilintarkastuskertomuksen tiedot toiminnan kannattamattomuudesta saattavat olla esteenä lisärahoituksen saamiselle. Pienyrityksiin on usein myös suuremmat vaikutukset markkinoilla tapahtuvilla muutoksilla, kuten hintojen nousulla. Yllättävästi kasvaneet liiketoiminnan kulut, luottotappiot ja lainojen korkojen nousu lisäävät merkittävästi yrityksen taloudellisia riskejä. (Kihn ym. 2017, 140–143.)

Tilintarkastuskertomus on tilintarkastajalle tärkeä väline raportointiin. Koska kyseessä on julkinen asiakirja, tulee tilintarkastajan arvioida tarkasti huomautuksen antamisen tarpeellisuutta. Tilintarkastuskertomuksessa ilmaistaan se, antaako tilinpäätös oikean ja riittävän kuvan yrityksen toiminnasta ja taloudellisesta asemasta, sekä onko se laadittu lain säädöksiä noudattaen, ja ovatko tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen tiedot yhteneväisiä. Lisäksi tilintarkastajan tulee tilintarkastuskertomuksessa antaa lausunto havaitsemistaan olennaisista virheellisyyksistä, huomauttaa johdon puutteista, antaa tiedot niistä asioista, joihin hän on kiinnittänyt erityistä huomioita. Lisäksi tiedot seikoista, joiden perusteella on syytä epäillä, ettei yritys ole kykenevä jatkamaan toimintaansa. Tilintarkastuskertomuksen laatimisen tarkoituksena on siis tilintarkastajan havaintojen raportoiminen yrityksen johdolle. Tilintarkastuskertomus on niin sanotusti vakiomuotoinen eli puhdas, silloin kun se on sellainen, joka ei sisällä huomautuksia. Mukautetuksi tilintarkastuskertomukseksi kutsutaan sellaista lausuntoa, joka sisältää esimerkiksi huomautuksen yritystoimintaan liittyvästä riskistä, joka saattaa uhata toiminnan jatkuvuutta. (Ruohonen 2020, 91–93.)

Tavallisimpia syitä mukautetun tilintarkastuskertomuksen laatimiseen, ovat juuri toiminnan jatkuvuuteen liittyvät syyt. Ne ovat usein taloudellisia, kuten esimerkiksi heikko kannattavuus, heikko likviditeetti ja velantakaisinmaksun ongelmat. Yleensä yrityksen johto ei itse osaa kiinnittää huomioita heikkoon taloudelliseen tilaan ja mahdollisiin rahoitusriskeihin, vaan tilanne nähdään helposti parempana kuin se on. Pienemmille yrityksille, kuten pien- ja mikroyrityksille on juuri toiminnan

kannattavuuden, sekä kehittämisen vuoksi tärkeää saada vakiomuotoinen lausunto, ettei mukautettu lausunto vaikuta rahoituksen saatavuuteen. (Kihn ym. 2017, 143.)

4 TUTKIMUSTULOKSET

4.1 Haastattelun toteutus

Porin BDO:n tilintarkastajille suunnatulla haastattelulla haluttiin selvittää tilintarkastajien tunnistamien rahoitusriskien luonnetta ja merkitystä pien- ja mikroyritysten tilintarkastuksessa. Lisäksi haastattelun avulla selvitettiin mukautetun kertomuksen yleisyyttä rahoitusriskien vuoksi, sekä sitä millaisia rahoitusriskejä tilintarkastajat työssään kohtaavat. Haastattelu lähetettiin sähköpostitse 13.10.2022 ja vastausaikaa annettiin 21.10.2022 saakka. Haastattelu lähetettiin kaikille Porin toimipisteen tilintarkastajille. Haastattelun kysymykset ja saateviesti löytyy kokonaisuudessaan liitteestä 1. Vastauksia haastatteluun saatiin 21.10.2022 kolmelta haastateltavalta, ja muistutusviesti lähetettiin lopuille tilintarkastajille samana päivänä ja lisäksi vielä 25.10.2022. Kahdesta muistutusviestistä huolimatta enempää vastauksia ei tullut. Vastauksia saatiin yhteensä kolmelta tilintarkastajalta.

Vastauksia tuli melko niukasti ja saadut vastaukset olivat lyhyehköjä, joten tutkimustulosten analyysiä ei pystytty toteuttamaan ihan niin syvällisesti kuin oli tavoitteena. Haastattelun vastausten analysoinnissa haastateltavat jaotellaan numeroin 1–3. Haastateltavilla on monipuolisesti kokemusta pien- ja mikroyritysten tilintarkastuksesta. Tilintarkastajien antamat vastaukset haastattelun kysymyksiin litteroitiin analyysiin sanatarkasti sellaisina kuin ne saatiin, muuttamatta mitään. Haastateltavien vastauksia jaettiin osiin muutaman kysymyksen kohdalla, aiheiden käsittelyn vuoksi. Osa vastauksien virkkeistä on poistettu ja esitetään toisessa kohtaa analyysiä. Virkkeiden poistoa litteroiduista vastauksista osoitetaan kahdella ajatusviivalla, joko vastauksen alussa tai lopussa, riippuen siitä, mistä kohtaa tilintarkastajan antamaa vastausta on virkkeitä poistettu.

Tilintarkastajien antamia vastauksia analysoidaan jokaisen haastattelukysymyksen kohdalta erikseen ja aiheita käsitellään kysymys kerrallaan riskienhallinnanprosessin mukaisessa järjestyksessä. Jokaisen kysymyksen kohdalla esitellään siihen tulleita vastauksia ja analysoidaan vastausten sisältöä, ja merkitystä kysymyksen aiheen kannalta. Analyysissä selitetään auki tilintarkastajien antamia vastauksia, ja pohditaan niiden tarkoitusta rahoitusriskien tunnistamisen kannalta. Aiheina analyysissä on haastattelukysymyksistä johdetut aiheet: pien- ja mikroyritysten rahoitusriskien tunnistaminen, rahoitusriskien merkityksen arviointi, tunnistettujen rahoitusriskien luonne ja rahoitusriskien yleisyys tilintarkastuksessa.

4.2 Pien – ja mikroyrityksien rahoitusriskien tunnistaminen

Haastattelussa tilintarkastajilta kysyttiin esimerkkejä siitä, millaisia rahoitusriskejä he ovat tunnistaneet pien- ja mikroyritysten tilinpäätöksistä, sekä miten ne tilinpäätöksissä ilmenevät. Seuraavissa vastauksissa käy hyvin ilmi se, kuinka maksuvalmius ja erinäiset luottoriskeihin liittyvät epävarmuudet ovat melko yleisiä pien- ja mikroyrityksillä. Erityisesti taloudellisesti poikkeuksellinen syksy vuonna 2022 on aiheuttanut muun muassa sen, että monilla pien- ja mikroyrityksillä on haasteita laskujen maksun, sekä myyntisaatavien pitkän kiertoajan vuoksi. Kassavirta on siis heikentynyt, jolloin se tuo entistä enemmän maksuvalmiuteen ja luottoriskeihin liittyviä rahoitusriskejä. Korko- ja hintariskit ovat tunnistettavissa pien- ja mikroyrityksistä varmasti lähivuosina paljon aiempaa useammin, joka ilmenee haastateltava 3:n antamasta vastauksesta.

*” - - Velkaantuneen yhtiön osalta korkoriski nousee esiin tällä ja tulevilla tilikausilla.”
(Haastateltava 3)*

Korkokulut ovat nousseet ja lainat ovat kalliimpia jokaisella yrityksellä, jolloin se näkyy haastavuutena maksaa omia ostovelkojaan pois ajallaan. Tämä tietysti vaikeuttaa tilannetta entisestään ihan molemmin puolin, sekä laskutettavan, että laskuttajan puolesta. Jos ostovelkoja ei pystytä maksamaan ajallaan, ei toinen yritys saa saataviaan yrityksen käyttöön, jolloin myöskään he eivät voi maksaa omia ostovelkojaan pois, ja niin edelleen. Ei mikään ihme siis, että heikentyneen taloustilanteen vuoksi, jossa hinnat ovat nousseet merkittävästi, aiheuttaa pien- ja mikroyrityksille merkittävästi

vaikeuksia maksuvalmiuden suhteen. Haastateltava 1 kertoo vastauksissaan maksuvalmiuteen liittyvien riskien olevan merkittävin riski tällä hetkellä pien- ja mikroyrityksillä.

”Maksuvalmiusriski on tällä hetkellä suurin ja merkittävin riski. Riskitoimialojen velan määrä kasvaa ja vakavaraisuus heikkenee. Myös tulorahoituksen kanssa on joillain toimialoilla haasteita, kun esimerkiksi kaupankäynti Venäjälle on loppunut. Myyntisaamiset kotiutuvat nyt hitaasti ja kassavarat hupenevat.” (Haastateltava 1)

”Pääosin maksuvalmius- ja luottoriskejä (riittämätön oma pääoma tai kassavarat, erääntyneet myyntisaatavat, liian suuri velkaantuneisuusaste). Jos sijoituksia pörssi-osakkeisiin tai vastaaviin tuotteisiin, riskinä osakkeiden yliarvostus taseessa. - -.” (Haastateltava 3)

Haastateltava 3 kertoo vastauksessaan tunnistettujen riskien olevan pääosin maksuvalmius ja luottoriskejä. Maksuvalmius ja luottoriskit ilmenevät myös oman pääoman määrässä, erityisesti silloin kun se on riittämätön yrityksen tarpeisiin. Lisäksi, jos yrityksellä on vierasta pääomaa enemmän suhteessa omaan pääomaan, kertoo se myös tilintarkastajalle hyvin sen, että yritys on ajautumassa mahdollisesti maksuvaikeuksiin, joka taas on toiminnan jatkuvuutta arvioidessa olennainen ongelma. Myös yrityksen kassavarojen vähäisyys ja erääntyneet myyntisaatavat aiheuttavat pien- ja mikroyrityksille rahoitusriskejä.

Osakehintariski on huomattavasti maksuvalmius- ja luottoriskiä harvinaisempi, mikä ilmenee haastateltava 3:n vastauksessa kappaleen alapuolella. Osakehintariski ilmenee usein vain sellaisilla yrityksillä, joilla on omistuksia esimerkiksi toisissa yhtiössä.

”- - Osakehintariski sellaisissa yrityksissä, joilla taseessa pörssiosakkeita. Näitä melko vähän tarkastamissani pien- ja mikroyrityksissä.” (Haastateltava 3)

Haastateltava 2 kertoo, että yleensä pien- ja mikroyritysten rahoitusriskit johtuvat myös siitä, ettei yritys tee kirjauksia osto- ja myyntireskontraan ajallaan. Tilintarkastuksessa voi ilmetä, että myyntisaatavissa on saatavia pitkältä ajalta, joka tietenkin heikentää yrityksen maksuvalmiutta tilintarkastajan silmissä. Sen lisäksi siis, että

rahoitusriskit johtuvat ihan todellisista vaikeuksista, voivat ne usein johtua myös yrityksen johdon huolimattomuudesta kirjanpidon hoitamisen suhteen. Se näkyy tilintarkastajalle tunnistettavana taloudellisena riskinä, vaikka mitään todellista ongelmaa ei olisikaan.

”Useimmiten pien- ja mikroyrityksen rahoitusriskit tilinpäätöksissä liittyvät luottotappioriskeihin. Saamisia ei kirjata alas aktiivisesti, vaan myyntireskontrassa voi roikkua vanhojakin saamisia.” (Haastateltava 2)

4.3 Tunnistettujen rahoitusriskien luonne

Haastattelussa tilintarkastajilta haluttiin selvittää mitä näistä rahoitusriskeistä: maksuvalmius-, luotto-, korko-, hinta- ja osakehintariski, he olivat tunnistaneet pien- ja mikroyritysten tilinpäätöksistä viimeisen kahden vuoden aikana. Haastateltavien vastauksista ilmeni, että yleisimpiä tunnistettuja riskejä ovat maksuvalmiuteen ja luottoriskeihin liittyvät epävarmuudet.

”Pien- ja mikroyritysten tilinpäätöksissä maksuvalmiusriski ja luottotappioriskit on tunnistettu.” (Haastateltava 2)

”Pien ja mikroyritysten osalta riskit ovat pääosin maksuvalmius- ja luottoriskejä. Viimeisen kahden vuoden aikana näissä ei ole merkittävää muutosta tapahtunut, maksuvalmiusriskit ovat viime vuoden aikana nousseet esille jonkin verran aiempaa enemmän - -.” (Haastateltava 3)

Rahoitusriskien ilmenemiseen vaikuttaa paljon se, millä toimialalla yritys toimii. Esimerkiksi kulttuuriala kärsi koronapandemian vaikutuksista, joka toi erityisesti pien- ja mikroyrityksille suuria vaikeuksia maksuvalmiuteen liittyen. Myös syksyllä 2022 alkaneen energiakriisin ja Venäjän aloittaman hyökkäyssodan myötä korko- ja hintariskit ovat alkaneet yleistymään pien- ja mikroyrityksissä. Raaka-aineiden hinnat ovat nousseet merkittävästi, sekä yleinen korkotaso on nousussa, joka vaikeuttaa pienyritysten toimintaa. Tämä ei kuitenkaan vielä tarkastetuissa tilinpäätöksissä näy, mutta on varmasti tulevaisuudessa merkittävä epävarmuustekijä toiminnan jatkuvuuden kannalta.

”Koronaepidemia aiheutti erityisesti kulttuuri- ja ravintolatoimialoilla suuria rahoitusriskejä, kun toimintaa ei voinut pyörittää normaalisti mutta lainanlyhennykset ja kiinteät kulut pyörivät kuitenkin. - - Kuljetusala on kamppaillut jo pidempään öljyn hinnan noususta johtuneen kannattavuuden heikkenemisen kanssa.” (Haastateltava 1)

Pien- ja mikroyrityksien toimintaan on vaikuttanut myös rahoituksen saamiseen liittyvät vaikeudet. Korkotason nousun myötä lainat ovat kalliimpia, jolloin lainoja on jouduttu uudelleen järjestelemään, jotta yritys voisi selvittää nousseiden kustannusten vaikutuksista. Hintatason nousun myötä yrityksen arvo on muuttunut päinvastaiseen suuntaan, mikä on vaikeuttanut rahoituksen saamista, kun kannattavuus on joissakin yrityksissä kiinteiden kulujen nousun takia kääntynyt laskuun.

”Yhtiöiden arvot ovat myös tulleet ryminällä alas ja rahoituksen saatavuus on monissa yhtiöissä vaikeutunut. Monet yhtiöt kamppailevat akuutin kassakriisin kanssa ja rahoituksia joudutaan uudelleen järjestelemään. Korkojen nousu ei vielä näy merkittävästi yhtiöiden pankki-/rahoitusyhtiölainoissa mutta monet yhtiöt ovat lainan saatavuushaasteiden vuoksi turvautuneet ns. kalliiseen rahaan ja ottaneet rahoitusta sieltä mistä sitä irtoaa.” (Haastateltava 1)

4.4 Rahoitusriskien merkitys pien- ja mikroyrityksissä

Yksi tärkeä aihe haastattelussa oli selvittää tilintarkastajilta rahoitusriskien merkitystä pien- ja mikroyritysten tilinpäätöksissä, sekä sen arviointia tilintarkastustilanteessa. Yritystoimintaan liittyy monenlaisia riskejä, jotka usein ovat huomattavissa myös tilintarkastusta tehdessä. Kuten aiemmin tässä opinnäytetyössä on käynyt ilmi, on rahoitusriskeillä iso merkitys pien- ja mikroyritysten toiminnalle, varsinkin sen suhteen, onko yritys kykenevä jatkamaan kannattavaa toimintaa. Haastattelun vastauksissa myös tilintarkastajat yhtyivät tähän ajatukseen, että rahoitusriskeillä on iso merkitys ja on olennaista osata niitä pien- ja mikroyritysten tilinpäätöksistä tunnistaa. Vain haastateltava 2 kertoi, ettei rahoitusriskeillä ole ollut merkitystä hänen tarkastamissaan yrityksissä.

”Tarkastamissani yhtiöissä rahoitusriskeillä ei juurikaan ole ollut merkitystä.” (Haastateltava 2)

Rahoitusriskien merkitystä tilintarkastuksen kannalta arvioidaan monelta eri kantilta. Tärkeimpänä on merkityksen arviointi yrityskohtaisesti. Siihen millainen vaikutus toiminnan jatkuvuudelle on rahoitusriskeillä, on melko yksilöllistä. Toinen yritys saattaa selviytyä esimerkiksi lisärahoituksen turvin riskeistä, jos sillä on siihen mahdollisuus. Toinen yritys taas voi olla alttiimpi rahoitusriskien aiheuttamille vaikutuksille, jos sillä ei ole mahdollisuutta lisärahoitukseen. Haastateltava 1 oli lisäksi myös sitä mieltä, että rahoitusriskejä tulee arvioida myös toimialakohtaisesti. Erityisesti syksyllä 2022 nousseen hinta- ja korkotason johdosta monella toimialalla on rahoitusriskien merkitys korostunut. Ongelmia yrityksillä on rahoituksen saamisen kanssa ja vaikeuksia ostovelkojen pitkän kiertoajan takia, joka onkin usein merkki heikentyneestä maksuvalmiudesta. Haastateltava 3 mainitsee vastauksessaan, että rahoitusriskiä voidaan arvioida myös ostovelkojen ja myyntisaamisten määrästä taseessa.

”Rahoitusriskien merkitystä on arvioitu toimialaperusteisesti sekä yhtiökohtaisesti. Rahoitusriskien merkitys tilintarkastukseen on olennainen ja tulee tarkastettua monesta eri näkökulmasta.” (Haastateltava 1)

”Rahoitusriskiä olen arvioinut asiakkaan maksukäyttäytymistä ja saatavien hallintaa, nämä korostuvat kun ostovelat/myyntisaamiset merkittävä erä taseessa.” (Haastateltava 3)

4.5 Rahoitusriskien yleisyys tilintarkastuksessa

Haastattelun avulla haluttiin selvittää myös sitä, kuinka yleistä on, että rahoitusriskejä tunnistetaan pien- ja mikroyritysten tilintarkastustilanteessa. Ja niiden arvioidaan olevan toiminnan jatkuvuuden kannalta haitallisia, jolloin joudutaan antamaan tilintarkastuskertomus mukautettuna. Tilintarkastajia pyydettiin miettimään rahoitusriskien yleisyyttä tilinpäätöksistä kahden vuoden ajalta.

”En ole antanut kertomuksia, mutta mukautettua kertomusta ei ole jouduttu antamaan.” (Haastateltava 2)

”Omissa tarkastuskohteissani, joissa olen mukana (olen avustava tarkastaja) ei ole tämän vuoksi mukautettua kertomusta jouduttu antamaan.” (Haastateltava 3)

Kuitenkin haastateltava 1 osasi kertoa, että mukautettu tilintarkastuskertomus annetaan melko harvoin rahoitusriskien vuoksi. Vain noin 5 % tilintarkastuskertomuksista on haastateltava 1 mukaan mukautettuja pien- ja mikroyrityksillä tunnistettujen rahoitusriskien vuoksi. Haastateltavat ovat kuitenkin aiemmissa vastauksissaan kertoneet rahoitusriskien tunnistamisen olevan olennainen osa tilintarkastusta. Maksuvalmiusriski, sekä luottoriski on tunnistettu pien- ja mikroyritysten tilintarkastustilanteissa. Voidaan siis tulkita niin, että vaikka prosentuaalinen osuus mukautetuista tilintarkastuskertomuksista rahoitusriskien vuoksi on melko pieni, on rahoitusriskeillä kuitenkin olennainen merkitys tilintarkastajan näkökulmasta. Merkitys korostuu arvioidessa pien- ja mikroyrityksen tilinpäätöksen oikeellisuutta, toiminnan jatkuvuutta ja erityisesti kannattavuutta.

”Prosentuaalisesti noin 5 % kertomuksista on mukautettuja rahoitusriskien vuoksi.” (Haastateltava 1)

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää millaisia rahoitusriskejä tilintarkastajat tunnistavat tehdessään tilintarkastusta pien- ja mikroyrityksille. Tähän kysymykseen haettiin vastausta haastattelemalla opinnäytetyön toimeksiantajayrityksen tilintarkastajia. Haastattelu toteutettiin sähköpostitse, jolloin haastateltavat pystyivät rauhassa pohtimaan vastauksiaan. Haastattelun avulla saatiin kartoitettua sitä, millaisia rahoitusriskejä he tunnistavat työssään pien- ja mikroyritysten tilintarkastajina. Suomalaisista yrityksistä 90 % on pien- ja mikroyrityksiä, joten suurin osa tilintarkastajien tarkastamista yrityksistä, on näitä yrityksiä. Seuraavaksi esitettyjen johtopäätösten

voidaan ajatella pätevän suurimmassa osassa toimeksiantajayrityksen asiakaskuntaa. Yleisellä tasolla johtopäätökset ovat vain suuntaa antavia, sillä vastauksia haastattelun kysymyksiin ei saatu montaa ja haastateltavana oli tilintarkastajia vain yhdestä yrityksestä, joten ei voida ajatella rahoitusriskien olevan tunnistettavissa samoin jokaisessa yrityksessä.

Rahoitusriskit voidaan jakaa markkinariskeihin, luottoriskeihin ja maksuvalmiusriskeihin sen perusteella missä talouden osa-alueissa niiden vaikutus näkyy. Rahoitusriskien tunnistaminen tapahtuu siis näitä talouden osa-alueita tarkastelemalla. Tutkimustulosten pohjalta voidaan todeta, että suurin osa tunnistetuista yrityksen talouteen vaikuttavista riskeistä liittyy maksuvalmiuteen ja luottotappioihin.

Maksuvalmius näkyy rahavarojen riittämättömyytenä ja heikkona kulurakenteena, joka aiheuttaa yrityksille monenlaisia vaikeuksia laskujen maksusta, riittävään kannattavuuden hallintaan. Käytännössä maksuvalmiuden riskit näkyvät haastateltavien tilintarkastajien mukaan riittämättömänä omana pääomana ja liian suurena velkaantuneisuusasteena. Oleellisesti maksuvalmiuden hallintaan liittyy myös vakavaraisuuden tarkastelu. Yrityksen varojen tulee koostua sopivassa suhteessa omasta ja vieraasta pääomasta. Pien- ja mikroyritysten arjessa tämä näkyy siten, että varsinkin nyt syksyn 2022 korkojen nousun myötä yritykset hankkivat lisärahoitusta eivätkä välttämättä kykene selviytymään aiemmistakaan velvoitteista. Tilintarkastajalla on tässä kohtaa merkittävä rooli, kun arvioidaan rahavarojen riittävyyttä seuraavalla tilikaudella. Yrityksen riittämätön varallisuus ajaa yrityksen luonnollisesti maksuvaikeuksiin ja lopulta konkurssiin. Tilintarkastajan tulee siis arvioida toiminnan jatkuvuuden mahdollisuuksia tehdessään pien- ja mikroyrityksien tilintarkastusta. Haastateltavien mukaan maksuvalmiusriskin merkitys on kasvanut ja yhä useammin pien- ja mikroyrityksiltä tunnistetaan maksuvalmiusriskejä.

Luottoriskien osalta yrityksillä on varsinkin näinä aikoina vaikeuksia laskujen maksussa, jolloin maksuajat venyvät väkisin. Luottoriskit liittyvät siis tuotteiden ja palveluiden myyntiin asiakkaalle luotolla. Yritys ei voi koskaan olla varma, että tulee saamaan rahoja myynneistään. Haastattelussa nousi esille myös se, miten tilintarkastaja voi tunnistaa mahdollisen luottoriskin juuri myyntisaatavien pitkästä kiertoajasta, joka herättää huolen siitä, saako yritys myyntituloja yrityksen omaan käyttöön tarpeeksi

tehokkaasti. Myyntisaatavien pitkä kiertoaika aiheuttaa yrityksille ongelmia muun muassa olemassa olevien kulujen hoitoon.

Markkinoiden muutoksista aiheutuvat heilahtelut yrityksen taloudessa ovat nyt tavallisia korkojen ja hintojen nousun myötä, mutta eivät näy vielä tämänhetkissä tilinpäätöksissä. Tulevaisuudessa tulevat markkinariskit näkymään huomattavasti enemmän tilintarkastuksissa, jolloin tilintarkastajilta vaaditaan valmiuksia tunnistaa markkinoiden muutoksista aiheutuneet riskit. Markkinariskit ovat korkojen, hintojen ja yleisen markkinatilanteen muutoksista aiheutuneita epävarmuustekijöitä. Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että markkinariskit tulevat nousemaan merkittäväksi rahoitusriskiksi tulevaisuudessa, kun syksyn 2022 maailmantilanteen ja yleisen taloustilanteen muutokset alkavat hiljalleen näkyä yrityksiä arjessa.

Rahoitusriskien tunnistaminen lähtee näiden riskialueiden tuntemisesta. Tilintarkastajan on tärkeää tiedostaa rahoitusriskien syntymekanismit ja vaikutukset, osatakseen tunnistaa niitä pien- ja mikroyrityksien tilinpäätöksistä. Rahoitusriskien tunnistamisessa voidaan käyttää hyödyksi tilinpäätöksen tarkastelun lisäksi yrityksen eri osa-alueiden analysointia. Rahoitusriski voidaan tunnistaa muun muassa erinäisistä tunnusluvuista, joista voidaan arvioida esimerkiksi maksuvalmiusriskiä.

Tunnuslukuanalyysin lisäksi tilintarkastaja voi analysoida hankkimaansa tilintarkastusevidenssiä rahoitusriskien näkökulmasta. Onko esimerkiksi yrityksellä paljon investointeja, jotka saattavat aiheuttaa yritykselle kassavajetta? Onko asiakaskunnassa havaittavissa muutoksia? Millainen on yrityksen toimintaympäristö? Tukeeko se yrityksen toiminnan jatkuvuutta, vai toimiiko yritys kenties riskialalla, jolloin kassavirta saattaa yllättäen tyrehtyä, ja yritys ajautua maksuvaikeuksiin. Tilintarkastaja voi tunnistaa mahdollisia rahoitusriskejä analysoidessaan lisäksi omistus- ja hallintorakennetta. Koostuuko hallitus sellaisista henkilöistä, jotka ovat kykeneviä hoitamaan yrityksen taloutta? Kykeneekö yritys hallitsemaan saataviaan ja suorittamaan tehokasta perintää myyntisaatavien osalta?

Haastattelun tuloksista käy myös ilmi, että asiakkaan maksukäyttäytyminen ja saatavien hallinta ovat yksi tarkastelun kohteesta, kun tunnistetaan mahdollisia rahoitusriskejä. Jos yrityksellä on asiakkaana useita sellaisia yrityksiä, joiden maksut

todennäköisesti viivästyvät voidaan olettaa, että tilintarkastuksen kohteena oleva yritys ajautuu vähitellen kohti maksuvaikeuksia. Tähän liittyy oleellisesti se tapa, jolla yritys perii saataviaan. Tehokkaalla perinnällä saadaan yrityksen myynneistä rahavirtaa yrityksen omaan kassaan. Rahoitusriskejä tulee myös haastateltujen tilintarkastajien mukaan arvioida toimialaperusteisesti ja yhtiökohtaisesti. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että rahoitusriskien syntyyn vaikuttaa erittäin paljon se, millaisella toimialalla yritys toimii, ja missä asemassa se on alan kilpailijoihin verrattaessa.

Tilintarkastajan tulee analysoida yrityksen toimintaympäristöä, jotta se voi tunnistaa rahoitusriskien syntyyn vaikuttavia tekijöitä, kuten kausivaihtelut, asiakaskäyttäytyminen, trendit ja muut muutokset toimintaympäristössä. Rahoitusriskien tunnistaminen on siis pitkälti monipuolisen aineiston analysointia. Tunnistamista helpottaa erinäiset talouden tunnusluvut, sekä tilinpäätökset erät, jotka saattavat paljastaa rahoitusriskit helposti. Esimerkiksi maksuvalmiuden ja vakavaraisuuden tunnusluvut ovat yksi sellainen keino, jolla rahoitusriskit voidaan tunnistaa.

Alla olevassa kuvassa (Kuva 4) nähdään kuvakaappaus toimeksiantajalle toteutetusta koulutusmateriaalista. Tässä kuvassa on yleisesti käsitelty sitä, miten rahoitusriskit voidaan tunnistaa osana tilintarkastusprosessia. Rahoitusriskien tunnistamiseksi tärkeää on osata analysoida tilinpäätöksessä olevien saldojen määrää, sekä ulkoisia seikkoja kuten toimialalla tapahtuneiden muutosten, rahoitustarpeiden, hankintojen, asiakaskunnan ja kannattavuuden vaikutusta yrityksen talouteen. Erityisen tärkeää on tutustua yrityksen velkarakenteeseen ja velkojen määrään. Mistä velat muodostuvat, sekä arvioida sitä, miten yritys kykenee niitä maksamaan. Kuten haastattelututkimuksen tuloksistakin kävi ilmi, on yrityksen velkaantuneisuusaste tärkeä tunnusluku, tunnistettaessa rahoitusriskejä. Yrityksen kulurakenne ja tuloksen muodostuminen suhteessa toisiinsa, kertoo hyödyllistä tietoa tilintarkastajalle yrityksen rahoitusriskeistä. Maksuvalmiusriskin syntyyn oleellisesti vaikuttaa yrityksen velkaantuneisuus. Se kuinka paljon yrityksellä on velkaa suhteessa tehtyyn liikevaihtoon, on yksi rahoitusriskien tunnusmerkki.

Rahoitusriskien tunnistaminen

- Yleensä rahoitusriskien tunnistaminen vaatii seuraavia tarkastustoimenpiteitä:
- Yrityksen tulolähteiden, vaihto-omaisuuden määrän, keskeisten asiakkaiden, menojen muodostumisen, sijoitusten, tehtyjen investointien, velkarakenteen, velkojen ehtojen, hankintojen kohteiden ja määrän arviointia
- Toimialalla tapahtuneiden muutosten, uusien tuotteiden tai palveluiden kannattavuuden, liiketoiminnan laajentamisen ja rahoitustarpeiden tarkastelua
- Keskeisten tunnuslukujen, esimerkiksi henkilöstön suorituskykyä mittaavien ja vuosiennusteiden, kannattavuuden ja velkaantumisen tunnuslukujen analysointia

Kuva 4. Rahoitusriskien tunnistaminen

Rahoitusriskien vaikutusta yritykselle tulee arvioida tarkasti. Haastateltavien vastauksista kävi ilmi se, että harvoin, vain noin 5 % mukautetuista tilintarkastusmerkinnöistä annetaan rahoitusriskien vuoksi. Rahoitusriskeillä on siis vähäinen vaikutus mukautetun tilintarkastuskertomuksen antamiseen, ja sitä kautta yrityksen toiminnan jatkuvuuden arvioinnille. Näin voidaan ajatella tämän haastattelututkimuksen mukaan olevan. Täytyy kuitenkin muistaa se, että vakavat rahoitusriskit, kuten maksuvalmiusriski, on usein este toiminnan jatkuvuudelle ainakin pitkällä aikavälillä. Voidaan siis päätellä, että rahoitusriskien merkitys tilintarkastusprosessissa tehtävälle toiminnan jatkuvuuden arvioinnille on merkittävä, vaikka se ei näykään tässä tehdyssä tutkimuksessa selkeästi korkeana prosenttilukuna.

Haastattelun pohjalta sekä teoriamateriaalin avulla koostettiin selkeä, ja yksinkertainen Power Point esitys pien- ja mikroyrityksien rahoitusriskien tunnistamisesta tilintarkastusprosessissa, joka löytyy kokonaisuudessaan liitteestä 2. Esityksessä on käsitelty jokainen rahoitusriskien osa-alue lyhyesti ja, miten tilintarkastaja voi tunnistaa näitä pien- ja mikroyrityksien tilintarkastuksessa. Toimeksiantajan on tarkoitus hyödyntää koottua esitystä koulutusmateriaalina, joten esitys on koottu selkeäksi ja ytimekkääksi yhteenvedoksi. Esityksessä on kuvattu rahoitusriskien määritelmät ja niiden tunnistaminen yksinkertaisella tavalla, jolloin se on helppo opiskella läpi vaikkapa kertauksena rahoitusriskeistä.

6 POHDINTA

Tämän kirjoitusprosessin aikana olen oppinut paljon uutta tilintarkastuksesta ja yritysten riskeistä, sekä kehittynyt kirjoittajana. Kirjoitustaidon kehittyminen näkyy myös työssäni, ja työn loppupuolella kirjoittaminen on ollut helpompaa ja selkeämpää. Jos siis jotakin haluaisin kirjallisesta osuudesta muuttaa, olisi se opinnäytetyön alkupuolen kirjoittaminen uudestaan. Tämä ei kuitenkaan ole järkevää. Tärkeä osa tämän opinnäytetyön tekemistä on ollut oppiminen ja kehittyminen kirjoittajana, joten se saakin näkyä työssäni, sillä sitä se on ollut koko tämän prosessin ajan, kehittymistä ja uuden tiedon omaksumista.

Eriytyisen tyytyväinen olen siihen, että olen saanut koostettua tällaisen kokonaisuuden, johon olen tyytyväinen. Ja vaikka opinnäytetyöprosessin alkuvaiheessa, en voinut kuvitellakaan pystyväni tähän, olen kuitenkin nyt tässä. Työni on valmis. Tämän kirjoitusprosessin aikana olen saanut useasti olla itsestäni ylpeä, että kolmen pienen lapsen äitinä olen löytänyt tälle aikaa ja saanut tämän tehtyä. Olkoon tämä siis muistutus itselleni siitä, että kaikki on mahdollista, kun vain itse sitä tarpeeksi haluaa.

Eriytyisen onnistuneena pidän aihevalintaa siltä osin kuin se koskee rahoitusriskejä, sillä niiden lähempi tarkastelu on ollut opettavaista ja todella kiinnostavaa. Kuitenkin aiheen rajaaminen rahoitusriskien tunnistamiseen tilintarkastuksen näkökulmasta on ollut vaikea. On ollut yllättävän haasteellista tuoda tässä työssä esiin riskien tunnistamista, ja sitä miten tilintarkastaja tunnistaa riskejä. Tämä myös näkyy työssäni ja ihan rehellisesti sanottuna juuri riskien tunnistamisen olisi pitänyt olla työssäni vahvemmin esillä. Näin ei kuitenkaan ole ja tähän olisin voinut vaikuttaa muun muassa hankkimalla entistä enemmän teoriamateriaalia aiheesta. Ja niin kyllä teinkin. Yritin löytää tarpeeksi lähdemateriaalia, mutta olisi tarvinnut löytää sitä vieläkin enemmän ja monipuolisemmin, jolloin olisin saanut mahdollisesti selkeämmän kuvan siitä, mitä riskien tunnistaminen käytännössä on.

Työn empiria osuuteen olisin tarvinnut haastattelun lisäksi, tai sen korvaajaksi, jonkin muun tutkimusmenetelmän. Haastattelun kysymyksiä olisi voinut keksiä enemmän, haastateltavia tilintarkastajia olisin voinut hankkia lisää toimeksiantajan muista

toimipisteistä. Tehtyyn haastatteluun sain niin vähän vastauksia, että tulosten analysointi ja niiden validiteetin arviointi olisi ollut laadukkaampaa, jos tutkimusaineistoa olisi kertynyt enemmän. Ja toisaalta taas esimerkiksi kysely, ja siten opinnäytetyön toteuttaminen kvantitatiivisen tutkimusmenetelmän keinoin olisi ollut parempi. Silloin kyselyn olisi voinut teettää suuremmalle joukolle ja vastauksia olisi voinut analysoida määrällisessä muodossa: Silloin esimerkiksi olisi voinut paremmin analysoida sitä, millaisia keinoja tilintarkastajat käyttävät rahoitusriskien tunnistamiseen. Nyt tämä osuus jäi oikeastaan kokonaan välistä. Tämä olisi myös tukenut paremmin riskien tunnistamisen tuomista esille opinnäytetyössä.

Onnistuneena tässä työssä pidän haastattelun vastausten analysointia, sillä sen osuuden kirjoittaminen on ollut tässä työssä helpointa. Vastausten analysointi oli helppoa ja oli mielekästä vetää johtopäätöksiä tilintarkastajien vastausten ja teorian välille. Lisäksi olen työssäni onnistunut säilyttämään selkeyden alusta loppuun saakka. Vaikka olisin voinut kirjoittaa riskien tunnistamisesta enemmän, olen silti käsitellyt selkeästi ja johdonmukaisesti opinnäytetyöni tutkimusongelmaa, sekä olen käsitellyt aihetta sopivan laajasti. Olen pystynyt myös kirjoittamaan työtä niin, että aihetta tuntematon pystyisi sitä ymmärtämään. Olen kyennyt säilyttämään läpi työn jatkuvuuden ja edennyt yleisestä erityiseen. Mielestäni myös työn konkreettinen lopputulos eli Power Point esityksen laatiminen koulutuskäyttöön toimeksiantajayritykselle on onnistunut, selkeä ja johdonmukainen. Toki toisenlainen toteutustapa olisi myös ollut sopiva, mutta tässä on edetty työn toimeksiantajan toiveiden, ja tarpeiden mukaan.

Työn luotettavuuden osalta voidaan todeta saatujen tuloksien olevan vain suuntaa antavia, eikä yleisesti päteviä. Tutkimuksen tuloksia voidaan siis vain karkeasti soveltaa käytäntöön, eikä saadut tulokset kuvaa koko tilintarkastusalalla tapahtuvaa rahoitusriskien tunnistamista. Rahoitusriskien tunnistamiseen liittyy paljon sellaista, mitä tässä työssä eikä tutkimustuloksissa ole noussut esille. Tämä johtuu siitä, että tehty haastattelu oli pienimuotoinen ja haastateltavia vain muutama, jolloin myös haastattelukysymyksiin saadut vastaukset ovat vähäiset. Eivätkä näin anna kovin tarkkaa kuvaa rahoitusriskien tunnistamisesta tilintarkastuksen näkökulmasta.

Tutkimustulokset ovat siltä osalta luotettavia, että ne on saatu pien- ja mikroyritysten tilintarkastusta suorittavilta tilintarkastajilta. He ovat itse kirjoittaneet vastauksensa,

jotka on sanatarkasti litteroitu tässä opinnäytetyössä. Työssä esitetyt tulokset ovat siis luotettavia, eikä niihin ole vaikuttanut tutkijan omat kokemukset tai tiedot aiheesta. Kuten yllä on tullut jo ilmi, on työ kokonaisuudessaan ollut minulle uuden oppimista tämän aiheen osalta. Tutkimuksen tuloksia on myös analysoitu tarkasti ja teoriaan pohjautuen, sekä tutkijana olen pystynyt säilyttämään objektiivisuuden läpi työn.

Tämä opinnäytetyö on laadittu eettisiä suosituksia noudattaen niin, että voin itse seistä työni ja sanojeni takana. Työ on tehty julkaistavaksi julkisena dokumenttina, ja siinä käytetty teoriamateriaali on merkitty ohjeistuksien mukaan tekstiviitteisiin, sekä lähdeluetteloon. Kaikenlaisen lähdemateriaaliin on viitattu, enkä ole esittänyt mitään sellaista omana tekstinäni, mikä ei sellaista ole. Toimeksiantajan kanssa on sovittu aina työn edetessä heitä koskevista asioista. Toimeksiantajan toiveita on kuunneltu aina työn aiheen valinnasta, henkilötietojen suojaamisesta työn lopputulokseen asti.

Kirjoittamisprosessin aikana on noussut esiin uusia tutkimusmahdollisuuksia tilintarkastusalan standardin pohjalta. Esimerkiksi millaisia säädöksiä ja määräyksiä tulee ottaa huomioon tilintarkastusta tehdessä. Erityisesti olisi mielenkiintoista selvittää, mitä kaikkea vaatimuksia tilintarkastajiin kohdistuu. Heillä kuitenkin on melko suuri vastuu yhteiskunnallisesti eri yritysten valvonnan suhteen, ja arvioidessa yritysten toiminnan läpinäkyvyyttä ja tilinpäätöstietojen oikeellisuutta.

Lisäksi opinnäytetyön aiheeseen liittyen olisi hyödyllistä perehtyä lisää siihen, mitä toimenpiteitä tilintarkastaja tekee tunnistettuaan yritykseltä riskejä. Tässä opinnäytetyössä on vain hieman sivuttu toiminnan jatkuvuuden arviointia, mutta hyödyllistä aiheen kannalta olisi myös tutkia sitä, millaisiin eri toimenpiteisiin riskien tunnistaminen tilintarkastajaa velvoittaa.

Kaiken kaikkiaan koko opinnäytetyöprosessi on ollut mielenkiintoinen ja opettavainen matka, joka on kehittänyt huomasti ammatillista identiteettiäni ja olen saanut itsevarmuutta osaamiseeni liittyen. Nyt opinnäytetyöprosessin jälkeen koen olevani entistä valmiimpi työelämään

LÄHTEET

Alma Talent www-sivut. 2022. Tunnuslukuopas. Viitattu 5.8.2022. <https://www.alma-talent.fi>

BDO Oy:n avoimuusraportti. 31.12.2021. Viitattu 27.6.2022. <https://www.bdo.fi>

BDO Suomi www-sivut. 2022. Organisaatio. Viitattu 21.6.2022. <https://www.bdo.fi>

Eriksson, P. & Koistinen, K. 2014. Monenlainen tapaustutkimus. Helsinki: Kuluttaja-tutkimuskeskus.

Eurooppa-neuvoston www-sivut. 2022. Venäjän Ukrainaan tekemän hyökkäyksen markkinavaikutukset: EU:n toimet. Viitattu 8.1.2023. <https://www.consilium.europa.eu>

Hallipelto, A. 2021. Talousosaaminen 2020-luvulla. Helsinki: Tietosanoma.

Hyvärinen, M., Nikander, P., Ruusuvuori, J. & Aho, A. L. 2017. Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino.

Ilmonen, I., Kallio, J., Koskinen, J. & Rajamäki, M. 2016. Johda riskejä: Käytännön opas yrityksen riskienhallintaan. 2. p. Helsinki: Finva Finanssi- ja vakuutuskustannus

ISA. Kansainväliset tilintarkastusalan standardit. 2020. Helsinki: ST-Akatemia. Viitattu 18.9.2022.

Juvonen, M., Koskensyrjä, M., Kuhanen, L., Ojala, V., Pentti, A., Porvari, P. & Talala T. 2014. Yrityksen riskienhallinta. Helsinki: Finanssi ja vakuutuskustannus Oy Finva.

Kallinen, T. & Kinnunen, T. Etnografia. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 14.11.2022. <https://www.fsd.tuni.fi>

Kihn, L. t., Leponiemi, U., Oulasvirta, L., Ruohonen, J. & Wacker, J. 2017. Näkökulmia tilintarkastukseen ja arviointiin. Tampere: Tampere University Press.

Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336 muutoksineen.

Knüpfer, S. & Puttonen, V. 2018. Moderni rahoitus. 10., uudistettu painos. Helsinki: Alma.

Kupi, E., Keränen, J. & Lanne, M. 2009. Riskienhallinta osana pk-yritysten strategista johtamista. Espoo: VTT.

Liljeström, C. & Torniainen, T. 2021. Bonnier Pro: Talous ja rahoitus. Helsinki: Bonnier Business Forum.

Lindblad, U. 2021. Pien- ja mikroyrityksen tilinpäätös käytännönläheisesti. 2.uud.p. Helsinki: Kauppakamari.

Niskanen, J. & Niskanen, M. 2016a. Yritysrahoitus. Helsinki: Edita.

Niskanen, J. & Niskanen, M. 2016b. Tilinpäätösanalyysi. 2. uud. p. Helsinki: Edita.

Pro PK-Pilvipalvelut www-sivut. 2022. Pk-yritysten riskienhallintaa laajemmin. Viitattu 4.8.2022. <https://www.riskienarviointi.com>

Rantala, K. 2017. ST-Akatemia www-sivut. Tärkeimmät talouden mittarit yritysjohtajan ja tilintarkastajan silmin. Viitattu 5.5.2022. <https://stakatemia.fi>

Rekola-Nieminen, L. 2021. Kirjanpitolaki käytännössä. 5. uud. p. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Ruohonen, J. 2020. Tilintarkastaja osakeyhtiön hallinnon tarkastajana. Helsinki: Alma Talent Oy.

Suomen riskienhallintayhdistyksen www-sivut. 2022. Viitattu 3.8.2022. <https://pk-rh.fi>

Tampereen yliopisto. Tutkimusmenetelmien verkkokäsikirja.

Tilintarkastuslaki 1141/2015 muutoksineen.

Tomperi, S., Halminen, K. & Turunen, J. 2018. Tilintarkastus: Normeista käytäntöön. 4. uud. p. Helsinki: Edita.

Vilka, H. 2021. Tutki ja kehitä. 5. päivitetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hei,

Olen Roosa-Maria Rantaniitty tradenomiopiskelija Satakunnan Ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyötä aiheesta **pien- ja mikroyritysten rahoitusriskien tunnistaminen tilintarkastajan näkökulmasta**. Osaksi opinnäytetyötäni kuuluu käytännön tilanteiden analysointi. Aineisto tähän kerätään haastattelulla, johon tarvitsen teidän apuunne. Haastattelun tarkoituksena on selvittää sitä, millaisia rahoitusriskejä tilintarkastaja tunnistaa tehdessään pien- ja mikroyritysten tilintarkastusta.

Suomalaisista yrityksistä yli 90 % ovat pien- tai mikroyrityksiä. Pienyritykseksi luetaan sellainen yritys, joka täyttää jonkin seuraavista raja-arvoista:

- Liikevaihto ylittää 12 milj. €, taseen loppusumma on 6 milj. € tai työntekijöitä on keskimäärin noin 50 hlöä.

Mikroyrityksen vastaavat raja-arvot ovat:

- Liikevaihto on 700 000 €, taseessa on 350 000 € tai työntekijöitä on noin 10 hlöä.

Rahoitusriskit ja niiden luoma epävarmuus vaikuttavat oleellisesti yritystoiminnan jatkuvuuden arviointiin. Rahoitusriskeillä tarkoitetaan yrityksen talouteen vaikuttavia epävarmuustekijöitä, kuten:

- **Maksuvalmiusriskiä**, joka syntyy, kun yrityksen rahavarat eivät kata liiketoiminnan kuluja tai yrityksellä on liikaa vierasta pääomaa suhteessa omaan pääomaan, jolloin maksuvalmius kärsii. Maksuvalmiuden arviointiin liittyy myös yrityksen kannattavuuden ja vakavaraisuuden tarkastelu.
- **Luottoriskiä**, jota aiheutuu esimerkiksi silloin, kun yritys myy luotolla, eikä saa myyntisaataviaan kohtuullisessa ajassa liiketoiminnan tarpeisiin.
- **Markkinariskiä**, joka aiheutuu muuttuvien rahoitusmarkkinoiden vaikutuksesta, kuten esimerkiksi valuuttojen kurssieroista, korkojen, osakkeiden ja hyödykkeiden hintojen noususta.

Viestin lopussa näet haastattelukysymykset, joita on yhteensä neljä kappaletta. Olisin hyvin kiitollinen, jos sinulla on aikaa vastata näihin kysymyksiin. Toivoisin vastauksia xx.xx.xxxx mennessä.

”Vastaamalla tähän haastatteluun suostun vapaaehtoisesti osallistumaan Roosa-Maria Rantaniityn (Satakunnan Ammattikorkeakoulu) opinnäytetyöhön liittyvään tutkimus-haastatteluun, jossa on tarkoitus tutkia aihetta ”Pien- ja mikroyritysten rahoitusriskien tunnistaminen tilintarkastajan näkökulmasta”. Olen tietoinen, että minusta kerättäviä tietoja käsitellään luottamuksellisesti ja niin, ettei niistä voi tunnistaa henkilöllisyyttäni. Vastaamalla haastatteluun vahvistan suostumukseni tutkimuksen tekemiseen ja tietojeni käsittelyyn.”

HAASTATTELUKYSYMYKSET:

1. Minkälaisia rahoitusriskejä (maksuvalmius-, luotto-, korko- hinta- ja osakehintariski) olet tunnistanut pien- ja mikroyritysten tilinpäätöksistä viimeisen kahden vuoden aikana?
2. Miten olet arvioinut rahoitusriskien merkitystä pien- ja mikroyritysten tilinpäätöksistä viimeisen kahden vuoden aikana?
3. Kuinka usein viimeisen kahden vuoden aikana olet joutunut antamaan tilintarkastuskertomuksen mukautettuna pien- ja mikroyrityksen toimintaan liittyvien rahoitusriskien vuoksi?
4. Kerro vielä esimerkkejä millaisia rahoitusriskejä pien- ja mikroyrityksien tilinpäätöksissä ilmenee?

Rahoitusriskien tunnistaminen

Pien- ja mikroyrityksien rahoitusriskien tunnistaminen osana tilintarkastusprosessia

Pien- ja mikroyrityksen määritelmä

- Kirjanpitolain 1336/1997 mukaan pien- ja mikroyritykselle on määritelty taulukossa näkyvät raja-arvot
- Annetuista raja-arvoista saa ylittyä enintään yksi kahtena peräkkäisenä tilikautena

Pienyritys	Mikroyritys
Tase 6 000 000 €	Tase 350 000 €
Liikevaihto 12 000 000 €	Liikevaihto 700 000 €
Henkilöstömäärä 50	Henkilöstömäärä 10
Enintään 1 raja ylittyy	Enintään 1 raja ylittyy

Rahoitusriskit

- Yrityksen talouteen ja rahavirtoihin vaikuttavia epävarmuustekijöitä kutsutaan rahoitusriskeiksi
- Rahoitusriskit voidaan jakaa kolmeen osaan niiden vaikutusalueen perusteella:
 - Maksuvalmiusriski
 - Luottoriski
 - Markkinariski
- Rahoitusriskien tunnistaminen on tärkeä osa tilinpäätökseen olennaisesti vaikuttavien riskien tunnistamista
- Rahoitusriski voidaan tunnistaa tilien saldojen ja liiketapahtumien lajien tarkastelussa, sillä usein yritystoiminnan riskeillä on vaikutuksia yrityksen talouteen ja sitä kautta tilinpäätökseen.

Rahoitusriskien tunnistaminen

- Yleensä rahoitusriskien tunnistaminen vaatii seuraavia tarkastustoimenpiteitä:
- Yrityksen tulolähteiden, vaihto-omaisuuden määrän, keskeisten asiakkaiden, menojen muodostumisen, sijoitusten, tehtyjen investointien, velkarakenteen, velkojen ehtojen, hankintojen kohteiden ja määrän arviointia
- Toimialalla tapahtuneiden muutosten, uusien tuotteiden tai palveluiden kannattavuuden, liiketoiminnan laajentamisen ja rahoitustarpeiden tarkastelua
- Keskeisten tunnuslukujen, esimerkiksi henkilöstön suorituskykyä mittaavien ja vuosiennusteiden, kannattavuuden ja velkaantumisen tunnuslukujen analysointia

Maksuvalmiusriski

- Maksuvalmius tarkoittaa yrityksen kykyä muuttaa varojaan nopeasti rahaksi, sekä olemassa olevien rahavarojen suhdetta erääntyviin velkoihin
- Maksuvalmiusriski tarkoittaa tilannetta, jossa yrityksen rahavarat tai lisärahoitus eivät riitä kattamaan liiketoiminnan kuluja
- Yritys voi hallita maksuvalmiusriskiä pitämällä velkaantuneisuusasteen sopivana suhteessa omaan pääomaan ja muihin likvideihin varoihin
- Sekä varmistamalla, että rahaa riittää lyhytaikaisten velkojen maksuun

Maksuvalmiusriski

Riskin tunnistaminen

- Maksuvalmiusriski voidaan tunnistaa muun muassa tarkastelemalla käyttöpääoman eriä:
 - Vaihto-omaisuus
 - Rahoitusomaisuus
 - Myyntisaatavat
 - Arvopaperit
 - Lyhyt- ja pitkäaikaiset velat
- Riski voidaan tunnistaa myös tunnuslukujen (quick ratio & current ratio) sekä vakavaraisuuden analysoinnilla

Markkinariski

- Yritystoiminta on aina alttiina markkinaolosuhteiden muutoksille
- Muuttuva markkinatilanne aiheuttaa muutoksia yrityksen kassavirtaan ja sitä kautta yrityksen tulokseen
- Markkinariskeiksi kutsutaan riskejä, jotka vaikuttavat yrityksen rahavirtoihin
- Markkinariskeihin luetaan valuuttariski, korkoriski, osakesijoitusten hintariski ja hyödykehintariski

Markkinariski

Riskin tunnistaminen

- Markkinariskejä voidaan tunnistaa arvioimalla tilintarkastus hetkellä vallitsevaa markkina- ja taloustilannetta
- Korkotason nousu ja hintojen nousu erityisesti lisäävät markkinariskien mahdollisuutta
- Markkinariski voidaan tunnistaa myös analysoimalla velkojen määrää suhteessa vallitsevaan korkotasoon, sillä nousevat lainojenhoitomenu lisäävät tappion riskiä

Luottoriski

- Luottoriski koskee lähes jokaista yritystä
- Luottoriski syntyy, kun yritys myy luotolla asiakkaalleen, eikä myyntisaatavia saada kohtuullisessa ajassa yrityksen omaan käyttöön
- Luottoriskiinkin vaikuttaa myös yrityksen keinot myyntisaatavien perimiseksi. Tehokkaalla myyntisaatavien perinnällä ehkäistään luottoriskejä
- Luottoriskiä voidaan hallita huolellisella asiakasvalinnalla, asiakkaiden talouden seurannalla, saatavien myynnillä luottolaitokselle ja luottotietojen tarkistamisella

Luottoriski

Riskin tunnistaminen

- Luottoriski voidaan tunnistaa ja sen merkitystä yritykselle arvioida esimerkiksi kartoittamalla yrityksen asiakaskuntaa ja luottosopimusten luonnetta
- Myyntisaatavien saldo ja erityisesti erääntyneiden myyntisaatavien määrä antaa viitteitä luottoriskistä
- Lisäksi tulleiden maksujen ja myyntitapahtumien analysoinnilla saadaan tietoa mahdollisesta luottoriskistä

Lähteet

- Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336 muutoksineen.
- Juvonen, M. 2014. Yrityksen riskienhallinta. Helsinki: Finanssi ja vakuutuskustannus Oy Finva.
- ISA. Kansainväliset tilintarkastusalan standardit. 2020. Helsinki: ST-Akatemia.
- Niskanen, J. & Niskanen, M. 2016. Tilinpäätösanalyysi. 2. uud. p. Helsinki: Edita.
- Niskanen, J. & Niskanen, M. 2016. Yritysrahoitus. Helsinki: Edita.